

התהוותה של זנות בלתי נראית בעיר תל אביב: משטרה, חוק וניהול המרחב

מאמר זה מתחקה אחר ההיסטוריה המרחבית של ניווד מפת הזנות בעיר תל אביב וארגונה בשנים 1965-1995, במהלכן עוצבה מחדש הפריסה של הזנות במרחב העירוני: מזנות גלויה ונראית ברחובות מרכז העיר בשנות השבעים להיותה נסתרת ולקיומה בשוליים העירוניים בשנות התשעים. "ניקוי" מרכז העיר מזנות רחוב נעשה באמצעות שלושה מהלכים מרכזיים: דחיקת הזנות לחופיה הצפוניים של העיר; החזרת הזנות לזירות פנים באזורי תעשייה ובדירות "דיסקרטיות"; ותיחום הזנות בתחנה המרכזית הישנה בדרום העיר. מתוך המחקר עולה תפקידה המרכזי של המשטרה בארגון הגאוגרפיה של הזנות ובניהולה. המשטרה – בהיותה הגוף הנדרש לתמרן בין החוק שמוותר את הזנות ובין החברה שכביכול מוקיעה אותה – מצאה את הפתרון בניהול נראותה במרחב. המקום והתצורה של הזנות נקבעים מתוך המאבק שבין רשויות החוק לגורמי האכיפה, לנשים בזנות, ללקוחות ולתושבים. על בסיס מחקר ארכיוני, ובו עיתונים, פרטוקולים ותכתובות תושבים, מתגלים המשא ומתן, השחקנים, הפרקטיקות והשיח שבאמצעותם אורגן מחדש הסדר המוסרי והמגדרי בעיר.

מבוא

במשפט בשנת 1964 של אישה בזנות שנהגה לקבל לקוחות בביתה טען השופט לנדוי: "כל עוד סובלת החברה את הזונה, היא צריכה להרשות לה לעסוק בעיסוקה במקום כלשהו".¹ אותו "מקום כלשהו" חמקמק ובלתי מוגדר, שאין רצון להתירו רשמית אך גם לא לבטלו,

* דוקטורנטית בחוג לגאוגרפיה וסביבת האדם, בית הספר למדעי כדור הארץ, אוניברסיטת תל אביב.

1 מחקר זה נכתב כחלק מעבודה לצורך קבלת תואר מוסמך, בהנחייתו של הפרופ' יהודה שנהב, בחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת תל אביב. אני מבקשת להודות לפרופ' שנהב על הערותיו ועל תרומתו לגיבוש המחקר. למחקר המלא ראו הדס צור **הגאוגרפיה של הזנות בעיר תל אביב בין השנים 1975-1995** (עבודת גמר לקראת התואר "מוסמך במדעי החברה", אוניברסיטת תל אביב 2016). אני מבקשת להודות גם לפרופ' מיכאל זכים, לעורכות ולעורכי המשנה של הגיליון ולקורא האנונימי שתרמו למאמר בהערותיהם מאירות העיניים. ע"פ 135/64 מאיר נ' היועץ המשפטי לממשלה, יח(4) 516, 522 (1964) (להלן: עניין מאיר). השופט לנדוי מצטט מוועדת וולפנדן שהוקמה בבריטניה בשנת 1958 ובהנה את המצב המשפטי בנושאי זנות והומוסקסואליות.

משמש זירת מאבק בין גורמים שונים במרחב העירוני. מקומה המשתנה של הזנות בעיר הוא תוצר של תמורות בחוק, בשיטור, בתכנון העירוני ובתפיסות תרבותיות ומוסריות. הדחיקה והניוד של הזנות מזירה אחת בעיר לזירה אחרת צומחים מתוך הדינמיקה המורכבת בין רשויות החוק והאכיפה, למצויות בזנות,² ללקוחות, לתושבים ולבעלי עניין במרחב העירוני.³ הניהול של הזנות במרחב הוא תוצר וביטוי לכפילות המוסרית הבסיסית בנוגע לזנות; זו שאין רוצים לחסלה, אך גם אין רוצים לראותה.⁴ במלכוד בין החוק המתיר את הזנות⁵ לחברה שכביכול מוקיעה אותה, סוגיית המיקום והנראות נעשית מרכזית ביותר. מבחינת הרשויות, ובראשן המשטרה, הדרכים הרשמיות והבלתי רשמיות להתמודד עם הזנות, טמונות במרחב. למשטרה תפקיד מרכזי בניהול הזנות במרחב, שכן היא זו שתפקידה לתרגם את המדיניות ואת החוק לשטח ולאזן בינם ובין תביעות התושבים והאוכלוסייה ה'נורמטיבית'. הם נדרשים יום-יום לשאלה היכן להתיר לזנות להתקיים. לאחרונה היינו עדים לניסיון של משטרת ישראל ועיריית תל אביב לנייד את הזנות לאזור חדש. במבצע "כחול משולב", פעלה המשטרה להרחיק את הזנות משכונת נווה שאנן בדרום תל אביב ולהעבירה אל מחוץ לגבולות העיר.⁶ אך מהלך זה הוא חלק מרצף היסטורי-מרחבי של ניוד זירות הזנות בעיר. לאורך ההיסטוריה של העיר תל אביב התקיימה הזנות באזורים שונים: בגבול בין תל אביב ליפו בשנות השלושים של המאה העשרים, כיכר לונדון על הטיילת, הרחבה ביפו, כיכר המדינה, רחוב הירקון, נמל תל אביב, שדרות רוטשילד וגן החשמל.⁷ אם כן, המקום והצורה של הזנות משתנים במשך השנים, והם תוצר של מאבקים בין כוחות השוק ושוק הזנות ובין כוחות האסדרה.

- 2 השימוש במונח "מצויות בזנות" נועד לתאר את הזנות כמצב זמני, ולא כמהות או עיסוק. ההטיה בנקבה היא בשל הרוב של נשים וטרנסג'נדריות, אך מתייחסת גם לגברים בזנות.
- 3 Phil Hubbard & Teela Sanders, *Making Space for Sex Work: Female Street Prostitution and the Production of Urban Space*, 27 INT'L J. URB. & REG'L RSCH. 75 (2003) (להלן: Hubbard & Sanders, *Making Space for Sex Work*)
- 4 RICHARD SYMANSKI, *THE IMMORAL LANDSCAPE: FEMALE PROSTITUTION IN WESTERN SOCIETIES* (1981) 1 (להלן: SYMANSKI, *THE IMMORAL LANDSCAPE*).
- 5 הזנות בישראל בין שני בגירים הייתה חוקית עד שינוי החקיקה בשנת 2018. בדצמבר 2018 אושר בכנסת חוק איסור צריכת זנות (הוראת שעה ותיקון חקיקה), התשע"ט-2019, המזכר גם בשם "חוק הפללת הלקוח", שנכנס לתוקף ביולי 2020. החוק אוסר צריכת מעשי זנות והימצאות במקום שמשמש למעשה זנות.
- 6 על אודות מבצע "כחול משולב", שהתקיים בחודש פברואר 2017, ולהרחבה על עדויות של נשים על המבצע, ראו אסף קמר "זרקו אותי באמצע הכביש": עדויות מהמבצע נגד הזנות בדרום ת"א" *ynet* 9.3.2019.
- 7 על הזנות בעיר תל אביב בשנות השלושים ראו דבורה ברנשטיין **נשים בשוליים: מגדר ולאומיות בתל אביב המנדטורית** (2008) (להלן: ברנשטיין, **נשים בשוליים**). על הזנות באזור הגבול שבין יפו לתל אביב ראו שם, בעמ' 50-83. על הזנות בשנות החמישים וכחלק מן הפרויקט הלאומי של בינוי אומה ראו נעמי לבנקרון "הסיפור של תורג'מן: אוטופיה בכבלים – תורג'מן נגד היועץ המשפטי לממשלה" **מעשי משפט** 405, 415-417 (2019) (להלן: לבנקרון, הסיפור של תורג'מן).

במאמר זה אתמקד בארגון הזנות בעיר תל אביב בשנים 1965-1995; עשורים שבהם התהוותה ועוצבה מחדש מפת הזנות. תעשיית הזנות השתנתה מזנות רחוב גלויה שמתקיימת במרכז העיר בשנות השבעים, להיותה נסתרת ומתרחשת בשוליים העירוניים בשנות התשעים. במאמר זה אבקש לסרטט את המהלכים, את הפרקטיקות ואת השיח שבאמצעותם אורגן מחדש הסדר המוסרי-מרחבי והסדר המגדרי בעיר.

זנות היא סוגיה מעוררת מחלוקת בזירה החברתית והמשפטית⁸ וגם בשדה הפמיניסטי הרעוע נחלקות בין גישת הפמיניזם הרדיקלי, השולל את הזנות כפעולת אלימות קיצונית כלפי נשים, לפמיניזם הליברלי, המכיר בזכותה של האישה על גופה ובתוך כך בהחלטה להשתמש בו לזנות. קיימת זיקה בין נקודת המוצא בנוגע לזנות ובין תפיסת האסדרה הרצויה. כך, לפי תפיסת הפמיניזם הרדיקלי, האישה היא קורבן לאלימות, ולכן אין להפלייל את חלקה במעשה הזנות אלא יש לפעול לשיקומה והוצאתה ממעגל הזנות. לעומת זאת, הפמיניזם הליברלי והפוסט-מודרני תומך במי שסבורות כי עבודת מין היא עבודה ככל עבודה כל עוד היא נעשית מבחירה חופשית; ואילו הסכנה הטמונה בעבודה בתעשיית המין נובעת ממעמדה הלא חוקי של הזנות ומהשוליות החברתית של עובדות המין.⁹ הוויכוח בין מיגור הזנות והפלתה (הפלת האישה או הלוקוח) ובין גישת המיסוד מתעורר לא אחת בעקבות מתחים מרחביים, המעלים על פני השטח את אי-ההכרעה בין היותה של הזנות חוקית ובין הרצון להגביל אותה, כמו שאדגים במאמר זה.

עם זאת, ההתייחסות להיבטיה של הזנות במרחב במחקר בישראל ובמחקר בעולם בכלל הייתה מועטה עד סוף שנות התשעים.¹⁰ הגאוגרף פיל האברד (Hubbard) טען כי קיימת שתיקה סביב הגאוגרפיה של הזנות וכי רק מעטים חקרו את טבעם של מרחבים אלה וכיצד הם תורמים להבניה של הזונה והזנות.¹¹ מאז צמח המחקר על הזיקה בין זנות למרחב פורסמו מחקרים שעוסקים בהיסטוריה המרחבית של הזנות בערים שונות;¹² מחקרים על המרחב

8 לסקר עדכני בנושא עמדות בחברה הישראלית בנוגע לזנות ראו גיא שילה, עינת פלד והילה שמיר התנהגויות תשלום על מין וקבלת תשלום על מין, ועמדות הציבור בישראל כלפי מדיניות ביחס לזנות וחוק איסור צריכת זנות: נתוני סקר של האוכלוסייה הישראלית 2020, ממצאים תיאוריים ראשוניים (2020); על הוויכוח המשפטי בישראל בנוגע לזנות ראו הילה שמיר "גישות פמיניסטיות לרגולציה של הזנות: מבט אוהד על הפער שבין המשפט עליו ספר לבין המשפט בפעולה" מסדירים רגולציה: משפט ומדיניות 121 (משפט, חברה ותרבות, ישי בלנק, דוד לוי-פאור ורועי קרייטנר עורכים) (2016) (להלן: שמיר, גישות פמיניסטיות).

9 שמיר, שם, בעמ' 122-123.

10 יוצא דופן הוא ספרה החלוצי של דבורה ברנשטיין, נשים בשוליים, לעיל ה"ש 7, שהוא מסמך חשוב ומקיף לבחינת הזנות בהקשר עירוני מקומי.

11 PHIL HUBBARD, SEX AND THE CITY: GEOGRAPHIES OF PROSTITUTION IN THE URBAN WORLD 1 (1999) (להלן: HUBBARD, SEX AND THE CITY).

12 כך למשל על הערים ונקובר, אמסטרדם, מלבורן וברמינגהם ראו בהתאמה:

Becki L. Ross, *Sex and (Evacuation from) the City: The Moral and Legal Regulation of Sex Workers in Vancouver's West End, 1975-1985*, 13(2) *SEXUALITIES* 197 (2010)

Manuel B. Aalbers & Magdalena ;(Ross, Sex and [Evacuation from] the City (להלן: Sabat, *Re-Making a Landscape of Prostitution: The Amsterdam Red Light District*, 16

כאמצעי אסדרה של זנות ותהליכי משטור ופיקוח של אוכלוסיות במרחב העירוני;¹³ ומחקרים שמשווים בין זנות בזירות שונות וצביונה הייחודי של כל זירה.¹⁴ מחקרים אלה מלמדים כי התצורה של הזנות במרחב (היינו המקום הספציפי בעיר והטיפולוגיה של הזנות: זירת רחוב, רובע עירוני, בתי בושת, דירות) איננה שרירותית או "טבעית" אלא תוצר של חקיקה, אכיפה, תפיסות מוסריות, מאבקי תושבים, כלכלה עירונית, אסדרה תכנונית ותהליכי פיתוח. הזנות איננה ממוקמת בהכרח באזורים מוחלשים, אלא לעיתים נדחקת לשם מתוך דינמיקה עירונית מורכבת. חקר הגאוגרפיה של הזנות חשוב משלושה טעמים: (1) מנקודת מבטן של הנשים בזנות, המקום של הזנות בעיר ותנאי המרחב ככל אחת מזירות הזנות משפיעים על מידת הביטחון מול מידת הסיכון והאלימות שהם חשופים לה. מלבד זה, למיקום הזנות במרחב השפעה על הזהות ועל תחושת הערך העצמי של המצויות בזנות ועל יחסי הכוח בינן ובין הלקוחות; (2) מנקודת מבט עירונית, הבנת הארגון של הזנות במרחב מלמדת על מנגנוני האסדרה, היחסים וחלוקת האחריות בין הגופים השונים (משטרה, פרקליטות, רשות עירונית, ממשלה) המעצבים את הסדר העירוני; (3) מנקודת מבט חברתית, ההתחקות אחר השינויים בגאוגרפיה של הזנות משקפים שינויים תרבותיים בנוגע למוסר ומגדר. הזיקה בין זנות והסדרים חברתיים-מרחביים ניכרת במושגים העבריים פרוצה ויצאנית ובכינויים הלועזיים: Public Women וכן Streetwalker, שהשתרשו בתקופה הוויקטוריאנית.¹⁵ הם משקפים את מרכזיותו של המרחב במשטור המיניות הנשית ובניהולה. היסטורית, נשים

- Kate ;(Aalbers & Sabat, *Re-Making a Landscape of Prostitution*: (להלן: CITY 112 (2012)
 Kerkin, *Discourse, Representation and Urban Planning: How a Critical Approach to Discourse Helps Reveal the Spatial Re-Ordering of Street Sex Work*, 35(2) AUST.
 ;(Kerkin, *Discourse, Representation and Urban Planning*: (להלן: GEOGRAPHER 185 (2004)
 .3 Hubbard & Sanders, *Making Space for Sex Work*, לעיל ה"ש 3.
 Teela Sanders, *Controlling the 'Anti Sexual' City: Sexual Citizenship and the Disciplining of Female Street Sex Workers*, 9(4) CRIMINOLOGY & CRIM. JUST. 507 (2009) 13
 Penny Crofts, Phil Hubbard & Jason ;(Sanders, *Controlling the 'Anti Sexual' City Prior, Policing, Planning and Sex: Governing Bodies, Spatially*, 46(1) AUST. & N.Z J.
 ;(Crofts, Hubbard & Prior, *Policing, Planning and Sex*: (להלן: CRIMINOLOGY 51 (2013)
 Karen H. Bancroft, *Zones of Exclusion: Urban Spatial Policies, Social Justice, and Social Services*, 39(3) J. SOCIO. & SOC. WELFARE 63 (2012)
 14 הבחנה מקובלת בשדה היא בין זירות פנים (דירות, מכונים, בתי בושת ומועדוני חשפנות) ובין זירות חוץ (רחוב, חניון, חוף הים). מחקרים אלה נעשים לא בהכרח מנקודת מבט גאוגרפית, הם מתמקדים באלימות הפיזית והפסיכולוגית הנגרמת לנשים בזנות, אך מאחר שהדיון נוגע בסוגיה סוציו-גאוגרפית במהותה (מרחב פרטי מול מרחב ציבורי, זירות פנים מול זירות חוץ) הדיון נוגע לסוגיית מקומה של הזנות בעיר. לדוגמה ראו Melissa Farley, *Prostitution Harms Women Even if Indoors: Reply to Weitzer*, 11 VIOLENCE AGAINST WOMEN 950 (2005); Stephanie Church, Marion Henderson, Marina Barnard & Graham Hart, *Violence by Clients towards Female Prostitutes in Different Work Settings: Questionnaire Survey*, 322 BMJ 524 (2001)
 15 Hubbard, *SEX AND THE CITY*, לעיל ה"ש 11, בעמ' 51 ו-67; נעמי לבנקרון, "מה לה לסטורנטית למשפטים בבית זונות? הרהורים על קליניקות משפטיות, שוטרים ונשים העוסקות בזנות"

לא נהגו להסתובב בגפן ברחובות העיר, שכן המרחב הציבורי במאה ה-19 נתפס כמרחב גברי וכמקומו של הפוליטי. לכן המונח Public Women ככינוי לזנות מבטא את הרעיון שאישה אשר משוטטת במרחב הציבורי היא אישה מחוץ למקומה: נטולת רסן, גבולות ומוסר. מקומה במרחב הציבורי ולא הפרטי, המזוהה עם נישואים ותפקידי מגדר מסורתיים, הופך אותה לאישה ציבורית, כלומר של גברים רבים.¹⁶ המונח העברי 'פרוצה' קושר בין הקונקרטי למטפורי, שכן האישה בזנות פורצת גבולות רבים: את גבולות החוק והמוסר הנורמטיביים, את החלוקה בין האינטימי למסחרי, את גבולות המיניות המשפחתית וגבולות של קולקטיבים שונים. ברנשטיין במחקרה על הזנות בעיר תל אביב בתקופה המנדטורית מראה כיצד הנשים ש"בשוליים" פורצות גבולות מרחביים, לאומיים, תרבותיים ונורמטיביים. למשל הן מערערות על הגבול שבין הקולקטיב הערבי לקולקטיב היהודי וכן על החלוקה המרחבית המבחינה ביניהם בעודן נעות בחופשיות בין תל אביב ליפו. כך הזנות מוטענת במשמעות באמצעות המרחב, ואילו המרחב נושא ומסדיר משמעויות של מוסר ומגדר.¹⁷

השאלה אם הזנות צריכה להתקיים במרחב הפרטי או הציבורי מלווה את החקיקה בנושא זנות בישראל ובמקומות אחרים בעולם ונתונה לתפיסות עולם משתנות. מן הבחינה המוסרית הסימבולית קיים הרצון להרחיק את הזנות ולהפרידה מן המרחב הפרטי המזוהה עם אינטימיות, עם נישואים, עם מחויבות, עם משפחה ועם פריון. למקם את יחסי המין המזדמנים, המנוכרים והאינסטרומנטליים במרחב החוץ-ביתי.¹⁸ עם זאת, כאשר הזנות מתקיימת במרחב הציבורי היא מאיימת בחשיפת נשים וילדים להתנהגות מינית סוטה ולא מוסרית, ולכן נתפסת כסכנה לציבור.¹⁹ ברמה החוקית, מנקודת מבט ליברלית, כאשר הזנות מתרחשת בזירות סגורות, במרחב הפרטי היא יכולה להיחשב עניינו של הפרט ולהותיר את

- המשפט יז (1) 161, 169 (2012); להרחבה בנושא הזנות בתקופה הוויקטוריאנית ראו Judith R. WALKOWITZ, PROSTITUTION AND VICTORIAN SOCIETY: WOMEN, CLASS AND THE STATE (1983).
- 16 על דחיקתן של נשים בזנות לשולי העיר והחוק בפרזיז במאה ה-19 ראו אריאלה אזולאי "בעקבות כמה זונות בשולי העיר, בשולי הטקסט: חמישה מסמכים היסטוריים" תיאוריה וביקורת 36, 89, 100 (2010); אריאלה אזולאי "בעקבות כמה זונות בשולי העיר, בשולי הטקסט: חמישה מסמכים היסטוריים" בשר ודמים: זנות, סחר בנשים ופורנוגרפיה בישראל 101-126 (אסתר הרצוג ואראלה שדמי עורכות 2013).
- 17 ברנשטיין, נשים בשוליים, לעיל ה"ש 7, בעמ' 50-83.
- 18 הנרייט דהאן-כלב ואיילת כרמי מגדירות במאמרו את ההבחנה בין "מיניות טובה" ובין "מיניות רעה" כהבחנה אשר חוצצת בין מיניות בתוך מוסד המשפחה ובין מיניות בלתי לגיטימית, הזנות. ראו הנרייט דהאן-כלב ואיילת כרמי "מין וממון: מעמדה הפוליטי והחברתי של הזנות" חברה ורווחה כט (4) 483 (2009).
- 19 במכתבי תלונה מצד תושבים לרשויות השונות (עיריית תל אביב, משטרה ואף משרד ראש ממשלת ישראל) בעניין הזנות שבה ועלתה הדאגה מפני חשיפתם של ילדים, נשים ונערות להתנהגות מינית לא הולמת. כך למשל במכתב לראש הממשלה גולדה מאיר בקיץ 1973 נכתב: "קיימת עובדה שילדים יכולים להיתקל בחדרי מדרגות ביתם בזונות ובאלה הנוקמים להם, כי הם אינם מסוגלים מבחירת מקום הפגישה". מכתב מיהודית שמחוני, קבוצת גבע, עמק יזרעאל, לגולדה מאיר, ראש ממשלת ישראל (18.7.1973) ארכיון המדינה ג-6908/13, "בעיות זנות", ISA-PMO-PrimeMinisterBeureau-000vrf2 (להלן: ג-6908/13).

המחוקק על מפתן הדלת.²⁰ ממגד, כמו שקורה בישראל, איסור השכרת מקום לשם זנות היה דרכו של המחוקק כביכול להגן על הנשים מפני סרסרות ובתקווה להפחית את הזנות.²¹ אך משעה שחדר המחוקק אל הזירה הפרטית ואסר על הזנות להתקיים בה, יצאה הזנות אל המרחב הציבורי. אם כן, התפלגות שוק הזנות בין זירות פנים לזירות חוץ תלויה בחקיקה ובאכיפה, ועל כן משתנה בין מדינות ובין תקופות שונות. התנועה של הזנות בין המרחב הפרטי למרחב הציבורי ולהפך היא אחת מתוצאותיה של החקיקה במרחב.

בין אמצע שנות השישים לאמצע שנות התשעים בישראל התרחשו שני גלים מהותיים: האחד הוביל ליציאת הזנות מן המרחב הפרטי למרחב הציבורי באמצע שנות השישים; והאחר התאמץ לדחוק אותה בחזרה מן הרחוב אל הבית בשנות השמונים. בחלק הבא אדגים כי הנוכחות של נשים, של גברים ושל טרסנג'נדריות בזנות בלב הכרך גררה תלונות תושבים, מתיחת ביקורת על הרשות העירונית, על המשטרה ועל הממשלה והיו לבעיה במרחב הציבורי של תל אביב. לאחר שני עשורים של זנות רחוב גלויה ושוקקת בלב אזורים מגורים, מסחר ופנאי ניסו הרשויות להחיל בחזרה על המרחב הציבורי את ההפרדות הערכיות בין המוסרי למופקר, בין הנורמטיבי לסוטה, בין הילדי למבוגר ובין נשים מהוגנות לנשים מותרות. לצורך כך שונה השימוש בעילת המעצר, אומץ שיח של טיהור, ובמרחב יושמו שלושה מהלכים שנועדו לדחוק את הזנות ממרכז העיר ולארגן מחדש את הסדר המוסרי-מיני בעיר. מחקר זה, הבוחן את תופעת הזנות דרך מופעיה וניהולה במרחב, מצטרף למה שמכונה "המפנה המרחבי" במדעי החברה, המכיר במרחב כשחקן מרכזי בעיצוב מערכי הכוח והיחסים החברתיים. המרכזיות של המרחב למחקר הסוציולוגי נובעת מהבנה דיאלקטית שהמרחב מיוצר באמצעות הבניות חברתיות ומייצר הבניות חברתיות.²² כפי שטען אנרי לפבר (Lefebver), המרחב הוא מוצר ותוצר אידאולוגי, חי וסובייקטיבי המשמש אמצעי של שליטה ועוצמה בידי הכוחות החברתיים והמדינתיים שיצרו אותו. עם זאת, השליטה בו לעולם איננה מוחלטת.²³ המרחב מצוי בתהליך תמידי של הפקה והפקה מחדש, טען

20 Teela Sanders, *Kerbcrawler Rehabilitation Programmes: Curing the 'Deviant' Male and Reinforcing the 'Respectable' Moral Order*, 29(1) CRITICAL SOC. POLICY 77, 92 (2009).

21 לדיון מורחב במשפטה של מרים תורג'מן ראו לבנקרון, הסיפור של תורג'מן, לעיל ה"ש 7, בעמ' 421-429; איתי פרוסט הזונות הנעלמות מהעין, נוכחות נפקדות במשפט הישראלי בעמ' 39-42 (עבודת גמר לקראת התואר "מוסמך במשפטים", אוניברסיטת תל אביב 2003) (להלן: פרוסט הזונות הנעלמות מהעין).

22 על "המפנה המרחבי" במדעי החברה ראו BARNEY WARF & SANTA ARIAS, THE SPATIAL TURN: INTERDISCIPLINARY PERSPECTIVES (2008) (להלן: WARF & ARIAS, THE SPATIAL TURN); DOREEN; MASSEY, FOR SPACE (2005) (להלן: MASSEY, FOR SPACE); Martin G. Fuller & Martina Löw, Introduction: An Invitation to Spatial Sociology, 65(4) CURRENT SOCIO. MONOGRAPH 469 (2017); Rhys Evans, *A Review of 'The Spatial Turn: Interdisciplinary Perspectives'*, 10(1) INT'L J. HOUSING POL'Y 92 (2010).

23 אנרי לפבר "ייצור המרחב" תרבות אדריכלית מקום, ייצוג, גוף 177 (רחל קלוש וטלי התוקה עורכות 2005).

דייוויד הארווי (Harvey) וקרא לשים לב לתפקידו בהכניה והשינוי של החיים החברתיים.²⁴ גישות עכשוויות יותר קוראות לחשוב על מקום ועל מרחב כמושגים יחסניים (Relational) המדגישים את הבוזמניות, את הקשרים, את היחסים ואת פעולות הגומלין; ולחקור את המרחב כמכלול היחסים בין גופים ותהליכים שמייצרים זהות, משמעות, הגדרות ומקומות.²⁵ מחקר סוציולוגי היסטורי מרחבי, כפי שנעשה כאן, מבקש לבחון כיצד התהוותה מציאות מסוימת במרחב: מה היה מערך היחסים בין הגופים השונים ואילו מכניזמים יצרו את הסדר הנתון. כלומר, לא לקבל את הסדר הקיים במרחב כפשוטו אלא לראות בו תוצר של מאבק בין שיחים, כוחות, רעיונות, הסדרים חוקיים, אכיפה, שימושים וקבוצות במרחב. מחקר מסוג זה גם בוחן את תפקידו של המרחב כשחקן פעיל בייצורן של זהויות, יחסים, תפיסות מוסריות וערכיות ולא במה סטטית או מכל שבתוכו מתרחשים אירועים.²⁶

מבחינה מתודולוגית, מחקר זה מתבסס על עבודה ארכיונית: כתבות ודיווחים מעיתונות התקופה (1965–1995),²⁷ פסקי דין בנושא זנות בשנים המדוברות ומסמכים רשמיים: פרוטוקולים של דיונים בכנסת, במועצת העירייה ובוועדות ממשלתיות; תכתובות ותזכירים של בעלי תפקידים בממשלה ובמשטרה בנושא זנות; ותיקי תלונות ותושבים מארכיון העיר תל אביב, ובהם תכתובות בין התושבים ובין ראש העירייה ונציגי תלונות הציבור בעיריית תל אביב.²⁸ מקורות אלה שימשו להטלאת הסיפור של הזנות במרחב העירוני של תל אביב, הכרונולוגיה של נידוד זירות הזנות וכן הכלים, השחקנים והשיח שסיפק להם לגיטימציה ציבורית. הבחירה לתחום את שנות המחקר בשנים 1965–1995 נובעת מן העובדה שבאמצע שנות השישים יצאה הזנות למרחב הציבורי בעקבות שינוי חקיקה ופסקי דין שהובילו לשינוי ניכר בנראות של הזנות בנוף העירוני. תחימת המחקר לאמצע שנות התשעים נובעת מכך

- 24 Warf & Arias, *The Spatial Turn*, לעיל ה"ש 22, בעמ' 3.
- 25 Ben Anderson, *For Space* (2005): Doreen; 11 בעמ' Massey, *For Space*, לעיל ה"ש 22, בעמ' 25
Massey, in *Key Texts in Human Geography* (Phil Hubbard, Rob Kitchin & Gill Valentine eds., 2008)
- 26 התפיסה של המרחב כמכל (קונטיינר) אפיינה את התפיסות של המרחב בעבר לפני המפנה המרחבי. ההכרה במרחב כשחקן משתתף מראה כיצד הוא מסייע ומשפיע בהבניית יחסי כוח, זהויות וערכים. בהמשך הדברים אבהיר כי מעשה הזנות בחופי תל ברוך המרוחקים השפיעו הן על זהות הנשים בזנות והן על מידת הסיכון והכוח שלהן מול הלקוחות. להרחבה בנושא המרחב והמפנה מתפיסתו כמכל לשחקן פעיל ראו Massey, *For Space*, לעיל ה"ש 22, בעמ' 11.
- 27 נבחנו כתבות בנושא זנות בעיר תל אביב וכן כתבות כלליות על מצבה של העיר תל אביב, בשנים 1975–1995, בעיתונים יומיים ארציים: הארץ, ידיעות אחרונות, מעריב, על המשמר, דבר וחותר; בעיתונים מקומיים: עיתון העיר.
- 28 מכתבי התושבים ומכתבי התשובה שקיבלו מעיריית תל אביב נמצאים ב"תיק תלונות תושבים" בתיקים האלה: חטיבה 25, מכל 7962, תיק 2940 ממאי 1970 עד דצמבר 1973; תיק 1941 ממרץ 1974 עד אוקטובר 1978; תיק 2942 מינואר 1979 עד אוגוסט 1982; ותיק "ביעור השוטטות בעיר", מס' 1939, מאפריל 1966 עד ספטמבר 1969. ארכיון עיריית תל אביב. תכתובות בין בכירים בממשל ובמשטרה בנושא זנות: א"מ ג-6908/13, לעיל ה"ש 19, התכתבות עם שר המשטרה, 1.7.1973–31.8.1973, משרד ראש הממשלה, לשכת ראש הממשלה.

שבשנת 1994 אימצה הפרקליטות תקנות חדשות,²⁹ ואלה אפשרו את חזרתה של הזנות לזירות סגורות. הסדר שהתגבש במרחב נותר יציב, למעט שינויים מינוריים, עד העשור השני של שנות האלפיים.³⁰

למאמר שלושה חלקים: חלק א – זנות נראית במרחב הציבורי – מתמקד בשנים 1965–1985, שאז התקיימה הזנות בגלוי ברחובות מרכז העיר וצפונה. בעקבות פסק דין תורג'מן, נגד אישה בזנות שקיבלה לקוחות בביתה,³¹ יצאה הזנות מן המרחב הביתי למרחב הציבורי ונהייתה בעיה עירונית קשה וסמל לריקבון שפשט בעיר. המשטרה נדרשה לטפל בבעיה, מצאה כי הכלים שברשותה אינם יעילים ושינתה את היחס לזנות באופן הרה גורל. שינוי עילת המעצר, לצד הפניקה המוסרית בציבור הכשירו את התנאים ואת ההצדקות להרחקתם ממרכז העיר. חלק ב – "ניקוי" מרכז העיר ודחיקת הזנות – מתמקד בשנים 1985–1995, שאז מומשו שלושה מהלכים אשר נועדו לדחוק את הזנות לאזורים שוליים בעיר (1) מרחב מוסר חלופי בשולי העיר: זנות בחוף תל ברוך. מתאר את דחיקת הזנות לחופיה הצפוניים של העיר. שם, בחסות המשטרה והעירייה, נוסד מרחב של מוסר חלופי, ובו פרח הזנות וגברו הסכנה והאלימות כלפי המצויות בה; (2) דחיקת הזנות לזירות פנים: צמיחת מודל "הדירה הדיסקרטית". על אף האיסור בחוק, ניהלה המשטרה מדיניות לא רשמית של אי-אכיפה שאפשרה לזנות – ואף עודדה אותה – לחזור אל זירות פנים באזורי תעשייה ובדירות דיסקרטיות; (3) זנות תחומה ברובע עירוני: התחנה המרכזית הישנה בנווה שאנן. מתאר כיצד צמח רובע זנות בשכונת נווה שאנן שסבלה מפשיעה, מהזנחה ומקיפאון תכנוני. על כן היא הייתה אזור אגירה נוח להתבססות הזנות, אגב עצימת עיניים של הרשויות. חלק ג – התהוותה של זנות בלתי נראית בעיר תל אביב – מסכם את יצירת הסדר של זנות בלתי נראית במרחב בעיר תל אביב ואת תפקידה של המשטרה בארגון הגאוגרפיה של הזנות ובניהולה.

תרומתו של מאמר זה בכמה תחומים. קודם כול מבחינת היסטורית, על הזנות נכתב בתקופת המנדט, בתקופת בינוי אומה ומאוחר יותר בשנות התשעים, ואילו שנות השבעים עד שנות התשעים טרם זכו להתייחסות מעמיקה.³² בעשורים אלו עברה מדינת ישראל

29 הנחיות פרקליטות המדינה 2.2 "מדיניות האכיפה בעבירות הנלוות לעיסוק בזנות" (תש"ן) (להלן: הנחיות פרקליטות 2.2).

30 מלבד זה, באמצע שנות התשעים התגברה תופעת הסחר בנשים לצורכי זנות בישראל. בעקבות ביקורת בין-לאומית החלה המשטרה באכיפה מסיבית; זו הצליחה להקטין את התופעה, אך שינתה את העצימות, את הפרקטיקות ואת המטרות של עבודת המשטרה בטיפול בזנות. נושא הסחר בנשים מעלה עוד מורכבויות, משפטיות ופוליטיות. אלה חורגות מן היריעה של מחקר זה. להרחבה בנושא סחר בנשים לזנות וטיפול המדינה בכך ראו יוסי דהאן ונעמי לבנקרון "סחר בנשים בחסות שלטון החוק" תיאוריה וביקורת 24, 9 (2004).

31 ע"פ 94/65 תורג'מן נ' היועץ המשפטי לממשלה, פד"י 58 (1965) (להלן: עניין מרים תורג'מן).

32 על הזנות בתקופה המנדטורית ראו ברנשטיין, נשים בשוליים, לעיל ה"ש 7; דבורה ברנשטיין "מדיניות, חקיקה והלכי רוח: זנות בפלשתונה המנדטורית בפרספקטיבה השוואתית" חוקה אחת ומשפט אחד לאיש ולאשה: נשים, זכויות ומשפט בתקופת המנדט 405 (אייל כתבן, מרגלית שילה ורות הלפרין-קדרי עורכים התשע"א). תמי רזי "בתיאש' אש' אימהות ובנות

לכלכלה נאו-ליברלית, שהשלכותיה על הזירה העירונית מכריעות ביותר, בין היתר בדחיקת אוכלוסיות לא רצויות ובכפיית סדר שמתאים לצריכה ולהון.³³ המאמר מאיר את תהליכי ההתחדשות העירונית דרך מי שנדחקו תחתיה, ובכך מוסיף נדבך להיסטוריה העירונית. כמו כן הוא תורם להבנת האופן שבו שותף המרחב ביצירת סדרים חברתיים (מוסריים, מגדריים ומיניים) ומאיר את השימוש של המשטרה במרחב ואת הפרקטיקות השונות שהיא פיתחה כדי לתמרן בין המחויבויות, האילוצים והמגבלות שלה.

חלק א: 1965–1985 זנות נראית במרחב הציבורי

עד שנות השישים התבסס החוק בישראל על החוק המנדטורי,³⁴ שקבע כי ההגדרה של בית זנות היא כל בית או חדר או שורה של חדרים ששתי נשים או יותר יושבות או מבקרות בהם לשם מעשי זנות, וקיומו אסור בחוק. בשנת 1961 החליטה ועדת החקיקה בכנסת לשנות את החוק ולהחמיר את היחס לסרסורים וקבעה כי החזקת מקום לשם עיסוק בזנות דינה חמש שנות מאסר.³⁵ בראשית שנות השישים הואשמה מרים תורג'מן, שקיבלה לקוחות בבית מגוריה, בגין החזקת מקום לשם עיסוק בזנות. בכך היה פסק דין תורג'מן³⁶ משנת 1965 לפסק דין שהכריע בסוגיה פרשנית³⁷ וקבע כי אישה אשר מקבלת לקוחות בבית מגוריה עוברת על החוק. משפט זה היה קו פרשת מים משלושה טעמים: (1) משום שהשתמש בחוק שנועד להגן על נשים בזנות מפני סרסורים כדי להרשיע אישה בזנות שפעלה עצמאית;³⁸ (2) הפללתה של תורג'מן חיזקה את השימוש במקום כאמצעי מפליל וכלי להצרת צעדיה של האישה בזנות אל מול העובדה שמעשה הזנות כשלעצמו איננו פלילי; (3) פסיקה זו הובילה ליציאה מסיבית של הזנות למרחב הציבורי, שכן העונש על החזקת בית מגורים שימש (גם) לזנות עונשו חמש שנות מאסר, ואילו מעשה מגונה בפומבי עונשו כחצי שנת מאסר לכל היותר.³⁹ כפי שהזהיר השופט לנדוי, שציטט את השופט האנגלי רידנינג: "אם

עזובות בתל אביב בשנות השלושים והארבעים" עיונים בתקומת ישראל: מגדר בישראל 140 (מרגלית שילה וגרעון כ"ץ עורכים 2011). על הזנות בשנות החמישים ובמסגרת הפרויקט הלאומי של בינוי אומה ראו לבנקרון, הסיפור של תורג'מן, לעיל ה"ש 7.

33 על המעבר לכלכלה נאו-ליברלית בישראלית ראו למשל את מאמרו של אורי רם "בין הנשק והמשק: ישראל בעידן העולמקומי" סוציולוגיה ישראלית כ(1) 99, 103-104, 107-110 (1999).

34 לפרשנות בית המשפט את ההגדרה המנדטורית ראו לבנקרון, הסיפור של תורג'מן, לעיל ה"ש 7, בעמ' 407.

35 לדיון בהקשר הפוליטי של שינוי החקיקה ראו לבנקרון, שם, בעמ' 416-418.

36 עניין מרים תורג'מן, לעיל ה"ש 31.

37 ראו בעניין מאיר, לעיל ה"ש 1: הנאשמת הועמדה לדין עם בן זוגה בגין החזקת מקום לשם עיסוק בזנות, ונוסף על כך, הוא הואשם בסרסרות, והיא – בשידול.

38 טענה שנפרסת לאורך המאמר של לבנקרון, הסיפור של תורג'מן, לעיל ה"ש 7, בעמ' 407, וכן בעבודתו של פרוסט הזונות הנעלמות מהעין, לעיל ה"ש 21, בעמ' 43-45.

39 ב-4 בפברואר 1975 מינה שר המשפטים ועדה ציבורית בראשות השופטת הדסה בן-עתו כדי לבדוק את נושא הזנות בישראל על היבטיו השונים. באפריל 1977 הגישה הוועדה את ממצאי הדו"ח. ראו דו"ח הוועדה לבדיקת בעיות הזנות דו"ח הוועדה 57-59 (1977) (להלן: דו"ח ועדת בן-עתו).

אין מרשים לפרוצה שיהיה לה בית משלה ולא לשכור לה מקום, הרי שדוחפים אותה לרחוב שם תעשה מעשים במקום ציבורי".⁴⁰

ואכן, אזהרתו התממשה; וכך הציג זאת עשור לאחר מכן שר המשפטים בדיון בכנסת: "בעיית הזנות ברשות הרבים הולכת ומחריפה, בעיקר בערים הגדולות [...] התוצאה היא שיצאניות מתרכזות באזורי מגורים, על המדרכות, בחצרות בתים ובחדרי מדרגות וכן בכבישים ראשיים – למגינת לבם של תושבי הסביבה ועוברי אורח ולעיניהם של בני הנוער. על הנזק וההטרדה שתופעה זו גורמת אין צורך להרחיב בדיבור".⁴¹

כך מצאה את עצמה העיר תל אביב מתמודדת עם גל של זנות רחוב שהתקיימה כל שעות היממה באזורים הסואנים והמרכזיים ביותר בעיר. בשנת 1976 פעלו בעיר תל אביב 600-800 "יצאניות רחוב", 60-70 "יצאניות צמרת" וכן 50 "מכוני עיסוי" ששתי נשים בממוצע עובדות בהם.⁴² זנות הרחוב התקיימה בעיקר במרכז העיר ובצפונה והתפזרה על פני רחובות רבים באזורי מגורים, פנאי ומסחר. דיווח על אודות מעצרים שקיימה המשטרה בשנת 1977⁴³ משקף את הפריסה ואת האינטנסיביות של הזנות ברחבי העיר. בצפון הישן ברחובות: ארלוזורוב (426), כיכר המדינה (145), שדרות נורדאו (161), ירמיהו (123), ויצמן (12); במרכז העיר ברחובות: הירקון (683), אידלסון (323), הירדן (249), בן יהודה (270), נס ציונה (75), אלנבי (388), גאולה (24), שדרות רוטשילד (51). לעומת זאת, בדרום תל אביב ברחובות לוינסקי (24), ופרץ (13) מספר המעצרים היה נמוך, למעט רחוב הגרוד העברי שסאן בזנות רחוב (284). נוסף על אלה התקיימה זנות רחוב באזור נמל תל אביב וברבעים החדשים בעבר הירקון – תל ברוך, הקאנטרי קלאב וגני התערוכה:

בדרום העיר, באזור יפו גם כן פעלו זונות אך עיקר הביקוש והפעילות היה במרכז הכרך. רצועת החוף, בתי המלון ברבעים המערביים הגובלים בחוף ובבתי המלון הנוצצים, ובצפון התוסס, בפתחי המזללות, הבארים, הקברטים והדיסקוטקים. בשולי שיכוני היוקרה של אפקה ורמת אביב החדשה (ג'), לא הרחק מן השלד של "בית ירליון" בתל ברוך, יש פעילות ערנית של יצאניות ו"יצאנים". המשטרה אומדת את מספר הקוקסינלים שמוצאים דווקא כאן את מרחב מחייתם בכי-30. יש גם כלשון המשטרה – 50 עד 60 "הומו־זונות" ועוד 50 סרסורים המשמשים את היצאניות כשומרי ראש על פי בקשתן.⁴⁴

יצאנים ויצאניות, הומו־זונות, קוקסינלים וסרסורים, כשפת העיתונים, היו חלק מהנוף העירוני של העיר תל אביב באותן שנים. הפיזור של הזנות ברחובות רבים כל כך בעיר

40 הציטוט הוא של השופט האנגלי רידינג, המובא בידי השופט לנדוי בפסק הדין בעניין מאיר, לעיל ה"ש 1, בעמ' 522. לאופן סיקור המשפט והפסיקה ראו יהושע כהנא "2:3 לטובת המחמירים נגד 'המקצוע העתיק'" מעריב 5.1.1966, 8.

41 דבריו של שר המשפטים חיים יוסף צדוק, מתוך פרוטוקול ישיבה מס' 124 של הכנסת ה-8, 956 (24.12.1974).

42 "1000 יצאניות מרוויחות 300 מיליון לירות בשנה" דבר 20.7.1976, 2.

43 יאיר קוטלר "הזנות מתפשטת האלימות גוברת – והמשטרה חסרת אונים" מעריב 8.10.1978, 15 (להלן: קוטלר, הזנות מתפשטת האלימות גוברת).

44 שם.

יצר רמת חיכוך גבוהה עם האוכלוסייה ועורר אי־נחת בקרב הציבור, התקשורת והרשויות. העיתונים הזהירו מפני נוכחותן של המצויות בזנות בין נשים וילדים: "מצב זה של עירפול מביא עמו תהליכים מסוכנים בשני תחומים: התפשטות של מחלות מין וסחיפת קטינות רבות אל 'עשיית כסף קל' בדרך של זנות"⁴⁵, כלומר המצויות בזנות הן איום על הבריאות, על המוסר ועל המגדר.

התושבים הרבו להתלונן על בעיית הזנות, הן בעיתונים והן במכתבים ובתלונות הציבור לעירייה. אך הזנות לא הייתה הבעיה היחידה בעיר, מול ייעודה של תל אביב בתור העיר העברית הראשונה, המממשת חזון של עיר מתקדמת, מהונדסת ומודרנית העומדת בשורה אחת עם ערי העולם,⁴⁶ ניצבה העיר בשנות השבעים מתפוררת ובלויה. העיר סבלה ממשבר חריף: תשתיות רעועות, פיח ומחנק, קיטוב חברתי־כלכלי בין הדרום לצפון, בעיות ניקיון, הזנחה של מרחבים ציבוריים ו"מותם" של רחובות מסחריים. הבעיות הללו הובילו להגירה שלילית של תושבים לערי הלוויין, לקיפאון כלכלי ולהידרדרות מעמדה של תל אביב במרחב המטרופוליטני.⁴⁷ העוזבים משכבות מבוססות ובגילאי הביניים השאירו עיר מזדקנת שהלכה ואיבדה את צביונה כמרחב מגורים, בעודה מאפשרת כניסה מסיבית של עסקים ומסחר למרכז העיר.⁴⁸ על רקע הקשיים הללו הייתה זנות הרחוב סמל לריקבון המוסרי, התדרדרותה התרבותית של העיר ואי־הסדר העירוני. כפי שטען ראש העירייה אז שלמה להט (צ'יץ'): "איכות החיים כוללת לא רק פיח ועשן אלא גם אלימות, פשע, זנות"⁴⁹. עוד מהמאה התשע עשרה, עם צמיחתו של השיח המוסרי־רפואי, תיגו זנות הרחוב כמי שמזהמות את המרחב העירוני. כך למשל בלונדון הוויקטוריאנית, הנשים בזנות סימלו את ההבחנה בין החברה הגבוהה לחברה הנמוכה ובין התרבותי לגרוטסקי, דרך שורה של מטפורות של גוף, מוסר וטופוגרפיה המבחינות בין העיר העליונה לעיר התחתית.⁵⁰ הן נהיו מטפורה כללית לחוסר סדר עירוני וסימן להתנוונותה התרבותית ולשקיעתה של העיר לונדון,⁵¹ כמו בעיר תל אביב בשנות השבעים. הנוכחות והנראות של הזנות בכל רחבי העיר, ובפרט במרכז הכרך, היו לביטוי האולטימטיבי של פשיטת הרגל התרבותית, חוסר השליטה של הרשויות, חוסר הסדר ואובדן דרכה של העיר.⁵²

45 יגאל לב "אהבה כסחורה בחוצות הכרך" מעריב 18.10.1974, 76 (להלן: לב, אהבה כסחורה בחוצות הכרך).

46 עקיבא אריה ויס ראשיתה של תל אביב: תולדות ייסוד העיר ורשימות יומן 5-45 (1957) בתוך נתי מרום עיר עם קונספציה – מתכננים את תל אביב (2009).

47 על ההגירה השלילית מהעיר ועל השינויים הרמוגרפיים שחלו בה ובמעמדה כמטרופולין בשנים 1974-1993, ראו יעקב שביט וגדעון ביגר ההיסטוריה של תל־אביב ד 14 (יעקב שביט, גדעון ביגר וחיים פירברג עורכים 2002) (להלן: שביט וביגר, ההיסטוריה של תל אביב). שם.

49 א. שחורי "עיר ללא עתיד?" הארץ 23.8.1978, 9.

50 STEVE PILE, THE BODY AND THE CITY: PSYCHOANALYSIS, SPACE, AND SUBJECTIVITY (1996).

51 SYMANSKI, THE IMMORAL LANDSCAPE, לעיל ה"ש 4, בעמ' 177.

52 היו גם מי שראו בכך עדות להפיכתה של תל אביב לעיר "ככל הערים" במובן של עיר גלובלית, אינדיבידואלית, עם תרבות שוליים כמו הערים המערביות הגדולות. עיר שעברה חילון והשתחררה מן האתוס הצינוני. כפי שכתבה עדה ברקאי בביקורת על אסופת "שירי תל אביב, מבחר זוטא

הניסיונות לפתור את הבעיה של הזנות לבשו שפה מטהרת ומוסרית. המשטרה והעיתונים דיווחו על "מבצע ניקיון", "סיורי טיהור" וניסיונות ל"ביעור נגע הזנות".⁵³ העיר הוצגה כ"מלוכלכת בצביונה ובאורח חייה";⁵⁴ תיאור הקושר בין הפיזי ובין המוסרי. השבת הטוהר המוסרי כרוכה בהרחקת הגורם המזהם, הלוא הוא הנשים בזנות. "נגע הקוקסינלים" אף עורר בהלה מוסרית גדולה יותר בשל אי-התמיינותם המגדרית. הם הוצגו בעיתונים כמגפה, כטפילים, אלימים ושקרנים; "הם הרי גברים שנראים כמו נשים, ולעיתים כאשר לקוח מגלה שבילה עם גבר – פורצות כאן מהומות איומות".⁵⁵ מצב זה, שקבוצה מסוימת מסומנת בו כאויב של תפיסת המוסר של החברה וכאיום על האינטרסים שלה, עונה להגדרתו של סטנלי כהן למונח "פניקה מוסרית".⁵⁶ הכוונה לתיוגן של קבוצות או אוכלוסיות כסוטות, בעייתיות שמאיימות על מוסריותה של החברה. הפניקה המוסרית משרתת מטרה פוליטית שהיא דחיקת אנשים אל 'עבר הנורמליות'. על כן סוכנים חברתיים, כגון עיתונאים, מומחים למדעי החברה ופוליטיקאים מתייצבים כמי שמנסים להגן על החברה מפני "הזיהום המוסרי" אגב שימוש באסטרטגיות של מסגור ותיוג שלילי.⁵⁷ התאוריות הביקורתיות הדגישו את ממדי הכוח, הפוליטיקה וההגמוניה של התיוג והסטייה בעיתות של פניקה מוסרית. הן עמדו על הזיקה שבין הפוליטיקה של הסטייה ובין סוגיות של מעמד, גזע, מגדר וזהות.⁵⁸ אם כן, פניקה מוסרית היא צורה של אסדרה מוסרית, ולא תגובה לא רציונלית של החברה.⁵⁹ דרך המסגור של מיעוטים כגורם מאיים ומזהם, נדחק וממוסך הדיון שהקבוצה המתויגת מעוררת. במקרה של הזנות בתל אביב בשנות השבעים, הפניקה המוסרית נועדה לדחוק סוגיות של מגדר ומיניות ולחזק את ההטרנורמטיביות ואת האזרחות המינית הנורמטיבית על רקע הופעתן של זהויות והעדפות מיניות מגוונות במרחב הציבורי.⁶⁰ הפניקה המוסרית היא אמצעי פיקוח ושליטה בנשיות, בגבריות ובמיניות, סימון גבולות ברורים בין נשים

- כ" בעריכת ח. נגיד וח. פסח שיצאה בשנת 1982, שבשיריה מתוארת הזנות כחלק מהנוף העירוני. "תל אביב של היום התערטלה מלבוש הקסם, החזון, החלום והאמונה [...] תל אביב של היום היא כרך אמיתי על כל גילוייו". ראו ברקאי עדה "תל אביב במבט מפוכח, מאמר ביקורת" מאזנים נה 68 (תשמ"ב-תשמ"ג)
- 53 לדוגמה: לב, אהבה כסחורה בחוצות הכרך, לעיל ה"ש 45, בעמ' 76.
- 54 נ. כהן "תל אביב מאברת עצמה לדעת" ידיעות אחרונות 1.2.1978, 16.
- 55 נ. דוברת "תושבים: זונות וקוקסינלים הופכים חיינו לגיהנום" מעריב 8.12.1981, 18 (להלן: דוברת, תושבים: זונות וקוקסינלים הופכים חיינו לגיהנום).
- 56 STANLEY COHEN, *FOLK DEVILS AND MORAL PANICS: THE CREATION OF THE MODS AND ROCKERS* (1973).
- 57 טלי לב ויהודה שנהב "כינונו של האויב מבפנים: הפנתרים השחורים כמושא של פאניקה מוסרית" סוציולוגיה ישראלית יב(1) 135, 136-138 (2010). המאמר עוסק בפניקה מוסרית בסוגיות של גזע ומעמד.
- 58 שם, בעמ' 156.
- 59 Sean P. Hier, *Conceptualizing Moral Panic through a Moral Economy of Harm*, 28(3) CRITICAL SOCIO. 311, 311-312 (2002).
- 60 לרעיון של אזרחות מינית ראו Sanders, *Controlling the 'Anti Sexual' City*, לעיל ה"ש 13, בעמ' 518-519.

תמונה 1: אישה בזנות כטיילת בתל אביב, הזנות הייתה חלק מהנוף העירוני והתקיימה באזורי מגורים, מסחר ופנאי. צילום: משה מילנר, 1974, אוסף התצלומים הלאומי, לשכת העיתונות הממשלתית.

מהוגנות לנשים סוטות, בין 'גברים אמיתיים' לגברים הומואים וטרנסים ובין מיניות מוסרית ונורמטיבית למיניות סוטה. תיוגן של הנשים ושל הטרנסג'נדריות בזנות כסוטות, בעייתיות ומסוכנות ממקדת את השיח בהן, ובתוך כך דוחקת ומכחישה את עשרות אלפי הגברים צרכני הזנות ואת האמת שהם חושפים בנוגע להרגלי צריכת מין, לסוגי מין, להעדפות ולנטיות מיניות, לבגידות, לפנטזיות וליחסים מיניים שונים. כך המיניות הגברית של הלקוחות נותרת מחוץ לשיח הציבורי ולשיפוט המוסרי של החברה.⁶¹ עם זאת, הפרדוקס הפוקויאני הוא שאומנם פניקות מוסריות מיניות מלכות את המשטור ואת השליטה, אך בה בעת הן גם מפיצות משמעויות ופרקטיקות מיניות חדשות, כלומר בשל עצם העובדה שהעיתונים עסקו ב"קוקסינלים" וב"הומו־זונות",⁶² גם אם בשלילה, מיניות הומוסקסואלית וטרנסג'נדריות התגלו כאפשרות מינית ומגדרית.⁶³

61 את הטענה הזאת מפתחת Sanders, שם, בעמ' 521.

62 לשימוש במונחים "קוקסינלים" ו"הומו־זונות" או "גברים־יצאניות", ראו דוברת, תושבים: זונות וקוקסינלים הופכים חיינו לגיהנום, לעיל ה"ש 55; ט. ירח "אהבה ופחד בגן הציבורי" הארץ 25.6.1978, 9.

63 GILBERT HERDT, MORAL PANICS, SEX PANICS: FEAR AND THE FIGHT OVER SEXUAL RIGHTS 12 (2009).

המשטרה משנה גישה: משוטטות למטרד לציבור

בשל הפניקה המוסרית הייתה המשטרה נתונה לביקורת רבה ולזעם ציבורי. ראש עיריית תל אביב הקפיד להעביר את האחריות למשטרת ישראל, וזו ניסתה להבהיר בעייתון כי הכשל טמון בחוק הישראלי וידיה כבולות, על אף מאמצי ה"צייד":

שוטרים יצאו לא מכבר שוב למצוד על יצאניות הפעם באזור היוקרתי של כיכר המדינה בצפון תל אביב. אולם סיורי טיהור אלה, כיום כמו בעבר, הם חסרי תועלת ותכלית ורק מזיזים לשעה קלה את מפת "מלכות הכביש",⁶⁴ משום שהחוק הישראלי אינו נוקט עמדה לגבי תופעה זו – לא היתר ולא איסור.⁶⁵

כך היו המעצרים לתסריט ידוע מראש. הנשים בזנות ברחו כאשר קרבה הניידת, וחזרו לעמדותיהן עם עזיבתה או למוחרת בבוקר עם שחרורן ממעצר. הכשל בחוק שהמשטרה מצביעה עליו טמון בכך שהזנות בישראל באותה עת הייתה חוקית.⁶⁶ עד אמצע שנות השבעים השתמשו השוטרים באיסור על "שוטטות למטרה בלתי חוקית או פרועה"⁶⁷ או "שידול"⁶⁸ כעילה למעצר. אך הפרקליטות מתחה ביקורת חריפה על "המעצרים הסיטוניים" של המשטרה והדגישה כי יש להביא הוכחות לכל אחת מן הטענות: שידול או שוטטות.⁶⁹ המשטרה התקשתה לספק הוכחות, והמצויות בזנות לא הקלו עליהם. מערכת המסרים והתקשורת בין הלקוחות למצויות בזנות השתכללה, ונמצאו דרכים עקיפות למה שעשוי להיחשב שידול. ועדה ממשלתית שבחנה את הטיפול בבעיית הזנות ביקרה את השימוש בשיטת ה"הטרדה" שפיתחה המשטרה והגדירו אותה בלתי רצויה ולעיתים אף בלתי חוקית:

תוך היענות לתלונות הציבור התחילו לעצור זונות ברחוב מדי לילה לא למטרת חקירה והעמדה לדין אלא כדי לסלקן מהרחוב ליום יומיים או אפילו לכמה שעות. תוך פסיחה על הפרוצדורה הרגילה לפיה יש להביא עצור לתחנת משטרה, מביאים אותן ישר לבית המעצר. אין פותחים תיקי חקירה, אין גובים עדויות ואין אפילו העמדת פנים של ניהול חקירה [...] כך הנשים והקוקסינלים בזנות היו נעצרים ישר ל-48 שעות ללא צו שופט. הנשים בזנות קראו לזה "מאסר עולם בתשלומים".⁷⁰

ריבוי התלונות מצד התושבים שנשמעו בתקשורת, במכתבים לראש העירייה, לבכירים במשטרה ואף לראש הממשלה חייבו תגובה. המשטרה והמחוקק חיפשו פתרונות ביניים

64 השימוש במונח "מלכות הכביש" רומז לסרטו של מנחם גולן "מלכת הכביש", שיצא לאקרנים בשנת 1971 ומגולל את סיפורה של אישה בזנות – מרגלית חסון, שאותה גילמה גילה אלמגור.

65 לב, אהבה כסחורה בחוצות הכרך, לעיל ה"ש 45.

66 ראו ה"ש 5 בנושא חוק הפללת הלקוח.

67 ס' 193(1)ה) לפקודת החוק הפלילי.

68 ס' 167, שם. "כל המשדל במלים או בהעויות למטרות בלתי מוסריות כל אדם הנמצא במקום צבורי, דינו – מאסר שלושה חדשים".

69 קוטלר, הזנות מתפשטת האלימות גוברת, לעיל ה"ש 43.

70 דו"ח ועדת בן-עתו, לעיל ה"ש 39, בעמ' 66.

שיאפשרו למשטרה לחרוג מן החוק ולפעול לפי הצו המוסרי של החברה ה"נורמטיבית". כך כתב שלמה הלל, שר המשטרה אז, ללשכת ראש הממשלה:

המצב החוקי בישראל הוא מעין מצב של פשרה, כאשר אין הגבלה חוקית על זנות כשלעצמה ואילו עיקר ההגבלות והחומרה בענישה הם על שידול ועל סרסור. כתוצאה מחוק שנתקבל בכנסת לפני כעשר שנים הוטלו עונשים כבדים דווקא על מעשי זנות המתבצעים בדירה או בבית. כתוצאה מכך היינו, אכן, עדים [...] לעיסוק בזנות ברשות הרבים (חצרות, חדרי מדרגות וכו'). כתוצאה מניסיון זה ולפי בקשה של המשטרה הוגשה לכנסת הצעת חוק המגדירה עבירה עיסוק בזנות באם הוא מפריע לדיירי הסביבה או לתנועה בכבישים ראשיים. זו היא שוב פשרה על פשרה, אולם, כאמור, אינני מאמין שיש סיכוי לחקיקה שתסדיר בעיה זו אחת ולתמיד ותמחק את תופעות הלוואי השליליות [ההדגשה שלי].⁷¹

את ההצעה לתיקון החוק הפלילי הניח שר המשפטים על שולחן הממשלה שנה מאוחר יותר. לדבריו, בעיית הזנות "ברשות הרבים" הולכת ומחריפה בערים הגדולות, והמשטרה מנסה למנוע זאת, אולם אמצעיה לא הוכיחו את יעילותם, ואין להם בסיס חוקי. הצעת חוק זו אינה מתיימרת לדבריו להציע פתרון לבעיית הזנות שהיא מתחום החברה, המוסר והכלכלה ולא בהכרח המשפט "אלא מניעת התנהגות שיש בה פגיעה בציבור ובזכויות הזולת".⁷² הדיון בהצעת החוק עורר את הדילמה הבלתי פתורה שבין מיסוד הזנות להפלתה. חברי הכנסת טענו כי הצעה זו אולי תפתור את הבעיה במרחב הציבורי, אך תדחק את קיומה של הזנות לאזורים אחרים, והיא משקפת למעשה את חוסר האומץ להכריע לכאן או לכאן בעניין הזנות.⁷³ שר המשפטים הציע להקים ועדה מיוחדת בראשות השופטת הדסה בן-ענת, שתדון לעומק בסוגיית הזנות והדרכים לטפל בה. תיקון החוק התקבל בשנת 1976,⁷⁴ והמשטרה החלה לעצור נשים, ובכללן טרנסג'נדריות בזנות, בגין מטרה לציבור. כך במקום לעצור את הנשים על התנהגויות (שוטטות למטרה פרועה או שידול, שביכולתן לנהל ולשלוט בנראותן), החלו להיעצר על עצם נוכחותן במרחב, על בסיס תלונות תושבים או בשם היותן מטרה כללי לציבור. כלי זה סיפק למשטרה חופש פעולה, ומספר המעצרים שב ועלה. שוב התעורר מתח בין הפרקליטות ובין המשטרה. אהרן ברק, אשר היה אז היועץ המשפטי לממשלה (1975-1978), הזהיר את המשטרה כי אין לעצור נשים בזנות "רק בשל היותן כאלה", אלא יש ללכוד אותן "על חם".⁷⁵ הוא חייב את השוטרים לספק הוכחות לכך שאכן הנשים מעורבות במעשה זנות ולהסתמך על תלונות ממוקדות מתושבים, אך תושבים לא

71 מכתב משלמה הלל, שר המשטרה, לאלי מזרחי, מנהל לשכת ראש הממשלה (24.8.1973) א"מ ג-6908/13, לעיל ה"ש 19. המכתב נכתב בעקבות פניית לשכת ראש הממשלה לשר המשטרה בעניין בעיית הזנות.

72 דבריו של שר המשפטים חיים יוסף צדוק, מתוך פרוטוקול ישיבה מס' 124 של הכנסת ה-8, 956 (24.12.1974).

73 שם, בעמ' 958-963.

74 ס' 189 (ב) לפקודת החוק הפלילי, שלפיו "אדם הנמצא במקום כלשהו לשם עיסוק בזנות כנסיבות שיש בהן משום מטרה לדרי הסביבה או הפרעה לתנועה בדרכים דינו – מאסר שנה". דו"ח ועדת בן-ענת, לעיל ה"ש 39, בעמ' 68.

75 קוטלר, הזנות מתפשטת האלימות גוברת, לעיל ה"ש 43.

ששו להתלונן במשטרה ולספק עדות. משימה לא פשוטה זו עוררה את זעמם של השוטרים, שכן שוב נככלו ידיהם. דו"ח ועדת בן-עתו תמך בעמדת המשטרה והמליץ לבית המשפט להסיק את המטרד מן הנסיבות, ולא לחייב אותם להוכיח מטרד ספציפי. נקודת המוצא בדו"ח היא שיש "למנוע בצורה תקיפה וחד משמעית את הימצאותן של זונות ברחובה של עיר".⁷⁶ לכן טענו חברי הוועדה כי אין צורך להכביד על המשטרה באיסוף ראיות שיטריד את הדיירים. הם הציעו להרחיב את הגדרת החוק ל"אדם הנמצא במקום ציבורי" כך שיכלול חצרות, חדרי מדרגות ומקומות אחרים ברשות הפרט.

בשל הרחקה גורפת זו של אנשים ולא של התנהגויות היו המצויות בזנות במהותן, ולא רק במעשיהן, "מטרד", אשר שלל את זכותן לניידות חופשית במרחב. כך אסדרה מרחבית הפכה למענה מול אי-ההכרעה החוקית בנוגע לזנות. הנשים בזנות⁷⁷ שאינן פושעות עברו שוב קרימינליזציה באמצעות מקום, כפי שנעשה באיסור השכרת מקום לשם זנות. נוסף על כך, שינוי עילת המעצר ל"מטרד לציבור" נושא משמעות סימבולית. ההגדרה "מטרד לציבור" מייצרת שתי קבוצות עוינות, הציבור מול המצויות בזנות, אגב הוקעתן מן הציבור, צמצום זהותן למרכיב הזנות בלבד והכחשת אחריותם של הגברים המתניידים בין מעגל הציבור למעגל הזנות מבלי להותיר עקבות. סימון המצויים בזנות כאנשים בעייתיים, סוטים, אשר פורעים את הסדר הציבורי ומאיימים על שלום הציבור, מייצר פרובלמטיזציה אינדיווידואלית של תופעת הזנות, כלומר הצגתה כתופעה אשר מורכבת מיחידים בעלי בעיות (נפשיות, סוציאליות ואחרות) שכופים את בעיותיהם על כלל הציבור, פוגעים ומדרדרים אותו.⁷⁸ כך הזנות מוכחשת כמבנה חברתי אשר מושתת על יחסי כוח מגדריים וכלכליים, ורדישה בלתי נגמרת של גברים לקניית מין. דרך הצגתם של האנשים בזנות כ"בעייתיים" מוכחשים התנאים והמבנה הכלכלי, החברתי, הנפשי והמוסדי הדוחק אותם לעולם הזנות.⁷⁹ הגברים כלקוחות לא נכללו בהגדרה המטרדית, מיניותם לא עמדה לבחינה ולביקורת, ולא נשללו או נפגעו זכויותיהם במרחב. אחריותם ושותפותם לקיומה של הזנות נותרה שקופה.

שינוי החקיקה אפשר למשטרה להשתמש בסעיף "מטרד לציבור" וחיוק את התפיסה כי יש ליצור הפרדה מרחבית בין קבוצת "הציבור" לקבוצת ה"זונות": בין אזורי מגורים, השומרים על מוסר ועל ערכי משפחה ובין אזורי זנות. הפניקה המוסרית סיפקה את הלגיטימציה להרחקה גורפת ולהטלת מלוא האחריות על הנשים בזנות ה"מזהמות" את המרחב העירוני. אם כן, שיקום ו"ניקוי" העיר נכרך בהרחקת הגופים "המזהמים". אלו הכשירו את הקרקע לכפיית מכניזם מרחבי של דחיקה והרחקה ולהצגתו כדבר טבעי והכרחי.

76 "שמענו שכבר נתגלעה מחלוקת בבית המשפט בשאלה אם יש צורך להוכיח מטרד ספציפי או שמתור לבית המשפט להסיק את המטרד מן הנסיבות", דו"ח ועדת בן-עתו, לעיל ה"ש 39, בעמ' 69.

77 כמפורט בה"ש 2, המונח מתייחס גם לגברים בזנות.

78 Sanders, *Controlling the 'Anti Sexual' City*, לעיל ה"ש 13, בעמ' 510.

79 ראו למשל: ענת גור מופקרות: נשים בזנות 77-89 (2008) (להלן: גור, מופקרות); Catherine A. Mackinnon, *Trafficking, Prostitution, and Inequality* 46 HARV. C.R.-C.L. L REV. 271 (2011); Melissa Farley & Howard Barkan, *Prostitution, Violence, and Posttraumatic Stress Disorder*, 27(3) WOMEN & HEALTH 37 (2008); TEELA SANDERS, MAGGIE O'NEILL & JANE PITCHER, *PROSTITUTION: SEX WORK, POLICY AND POLITICS* (2009)

תמונה 2: מעצרת של אישה בזנות ברחוב בן יהודה, 1974, צילום: משה מילנר, אוסף התצלומים הלאומי, לשכת העיתונות הממשלתית.

חלק ב: 1985–1995 "ניקוי" מרכז העיר ודחיקת הזנות

בשנות השמונים שינתה העיר תל אביב כיוון – מעיר גוועת ומתרוקנת לעיר בתנופה של התחדשות עירונית. ראש העירייה לצד מהנדס העיר ומחלקות התכנון הציבו חזון עירוני חדש, ובכללו תוכנית לשיקום רובע לב העיר.⁸⁰ ואכן בשנות השמונים לצד ההגירה השלילית החלה גם הגירה חיובית של אוכלוסיות חזקות למרכז העיר.⁸¹ שינויים אלה נמשכו בשנות התשעים וביססו מחדש את מעמדה של תל אביב כמרכז מטרופוליני ואף את המראתה למעמד של "עיר-עולם".⁸² חזרת מעמד הביניים אל מרכז העיר התרחשה בערים רבות בעולם וזכתה לכינוי "השיבה אל העיר", אך לצד ההיבטים החיוביים של תחיית הכלכלה והצמיחה העירונית היא לוותה בערים רבות בהדרת אוכלוסיות הנתפסות כמטריות עבור המעמד הבורגני: חסרי בית, זונות, מיעוטים, אנשים בעוני ומקבצי נדבות. אלה נתפסים כאיום והפרעה על האזורים המתחדשים, שנועדו לספק חוויות פנאי וצריכה ולהיות סביבה

Nathan Marom, *Relating a City's History and Geography with Bourdieu: One Hundred Years of Spatial Distinction in Tel Aviv*, 38 INT'L J. URB. & REG'L RSCH. 1344, 1356-1357 (2014).

81 יצחק שגל ואיריס גרייצר חוזרים לתל אביב: התחדשות האוכלוסייה במרכז העיר בשנות ה-80 (1994) 11-1; שביט וביגר, ההיסטוריה של תל אביב, לעיל ה"ש 47, בעמ' 17-13, 99-100.

82 להרחבה על אודות הביסוס מחדש של תל אביב כ"עיר עולם" ראו את ספרו של ברוך קיפניס תל אביב-יפו: מפרבר גנים לעיר עולם: מאה השנים הראשונות 473 (2009).

בטוחה ואסתטית לתיירים, למשקיעים ולתושבים.⁸³ הרטוריקה המסמנת את הקבוצות הללו כ"אנטי-סוציאליים" – מסוכנים, נוודים, בעייתיים, מלוכלכים, פורעי חוק וסדר – מכשירה את דחיקתם ואף הופכת אותה למתבקשת.⁸⁴ על כן תהליכי התחדשות עירונית הולכים יד ביד עם דחיקה של הזנות.⁸⁵

צומת הרחובות אלנבי, בן יהודה והירקון, במקום שהרחוב מתעקל אל הים, זכה לכינוי "כיכר הזנות" בשל פעילות הזנות הרבה שהייתה בו עוד מימי המנדט הבריטי: ברים, חדרים להשכרה וזנות רחוב.⁸⁶ באמצע שנות השמונים זכה האזור למתיחת פנים, נבנו טיילת ברחוב הירקון ומדרחוב באלנבי. קהל צעיר החל להגיע אל מועדוני הג'ז שנפתחו במקום, והזנות, לדברי דובר העירייה, "יצטרכו לחפש לעצמן מקום אחר".⁸⁷

מרכז העיר נוקה באמצעות שלושה מהלכים: (1) דחיקת הזנות לחופיה הצפוניים של העיר, חופי תל ברוך; (2) החזרת הזנות לזירות פנים באזורי תעשייה ובדירות "דיסקרטיות"; (3) ותיחום הזנות ברובע עירוני, באזור התחנה המרכזית הישנה בדרום תל אביב. כך נוצרו שלוש טיפולוגיות שונות – גאוגרפית ומבנית – שדחקו את הזנות הנראית ממרכז העיר לשוליה.

83 על תופעת הג'נטריפיקציה של אזורים בעיר והשפעתה שלה על דחיקתן של אוכלוסיות ממעמד נמוך וכאלו שמפרות את הסדר העירוני הבטוח ראו Sharon Zukin, *Gentrification: Culture and Capital in the Urban Core*, 13 ANNUAL REV. OF SOCIO. 129 (1987); NEIL SMITH, *THE NEW URBAN FRONTIER: GENTRIFICATION AND THE REVANCHIST CITY* (1996).

84 Sanders, *Controlling the 'Anti Sexual' City*, לעיל ה"ש 13, בעמ' 520.
85 למאמרים שמדגימים כיצד תהליכי התחדשות עירונית הובילו לעיקרה של הזנות ראו Ross, Sex and (Evacuation from) the City, לעיל ה"ש 12, *Discourse, Representation and Urban Planning*; Aalbers & Sabat, *Re-Making a Landscape of Prostitution*, לעיל ה"ש 12; Manual B. Aalbers & Michael Deinema, *Placing Prostitution*, 16 CITY 129 (2012) (להלן: Aalbers & Deinema, *Placing Prostitution*); Ilse van Liempt & Milena Chimienti, *The Gentrification of Progressive Red-Light Districts and New Moral Geographies: The Case of Amsterdam and Zurich* 24(11) GENDER, PLACE & CULTURE (2017); Crofts, Hubbard & Prior, *Policing, Planning and Sex*, לעיל ה"ש 13.

86 הכינוי "כיכר הזנות" דבק במפגש הרחובות אידלסון, הירדן, אלנבי, בן יהודה והירקון, שהיו לזירת זנות שוקקת עוד משנות הארבעים. בכתבה משנת 1987 נפרדה זלמן שושי, טרנסג'נדרית מוכרת, מהפינה האהובה: "אחרי 40 שנות כורדלים הולכים ונסגרים העסקים בר אחרי בר הופך לדוכן שווארמה. אמש' במסדר סיום חגיגי' נפרד שושי זלמן מוותיקי המקצוע, מהשטח 'בו ייסדתי והרחבתי את המפעל, בשם כל העובדות קשה בענף המכניס'. 'לחיי מדינת ישראל' הכריז שושי והניף זר וורדים אדומות אל אוויר הלילה. מחווה אחרונה לשטח שפרנס את המוני העובדות בענף. 'את שלנו תרמנו לטובת מורל האומה', אמר שושי בעצב בלתי מוסתר, כשהוא נשען אל קיר הטיח הקלוף של בניין הכנסת הראשונה". מתוך ר. הדר 40 שנות בתי בושת ברחוב אלנבי מסתיימות עם בניית המדרחוב" מעריב 25.5.1987, 7. ראו גם תחיה אדר ורמי נאורי "דאון טאון" ידיעות אחרונות 28.5.1987, 12 (להלן: אדר ונאורי, דאון טאון).

87 ר. נאורי "הן ממברחות מכאן את התיירים" ידיעות אחרונות 3.7.1986, 29.

1. מרחב מוסר חלופי בשולי העיר: זנות בחוף תל ברוך

החופים הצפוניים של תל אביב הם רצועת חוף פראית, הררית מעט, שנותרה בלתי בנויה ורחוקה מאזורי המגורים עד אמצע שנות התשעים.⁸⁸ זה היה אזור ללא מדרכות, ללא כבישים סלולים, שירותים או תאורה. בשנת 1976 פעלו במקום שלושים טרנסג'נדריות בזנות,⁸⁹ ועשור לאחר מכן דווח כי פועלות באזור 300-400 נשים וטרנסג'נדריות בזנות.⁹⁰ כיצד צמחו ממדי הזנות ביותר מפי עשרה? זו הייתה יוזמה של העירייה ושל המשטרה להעביר לתל ברוך את הזנות ולרכז אותה שם. הרשויות מצאו בכך פתרון נוח שמממש את השאיפה להפרדה בין אזורי זנות לאזורי מגורים, מרחיק אותה מעיני הציבור ובכל זאת מאפשר לה להתקיים.⁹¹ המשטרה חזרה והצהירה כי היא יזמה את המעבר לתל ברוך, וכך הסביר ראש מפלג בילוש: "היות שאנחנו היינו היוזמים ואנחנו הבאנו את הזנות לחוף תל ברוך, אנחנו לא נגרום לכך שהן תחזרנה למקומות הקודמים ותגרומנה בשכונות של צפון תל אביב למטרד גדול בהרבה".⁹² אם כן, ריכוז הזנות בחוף תל ברוך היה אינטרס של הרשויות, שכן עבור המשטרה תיחום הזנות באזור מוגדר הגביר את יכולת האכיפה והשליטה והפחית חיכוך עם אוכלוסיות נורמטיביות. כך נוצרה "עיר הזנות" בשטח מרוחק, מחוץ לסדר העירוני והתרבותי, ב"דיונות שמצפון לציביליזציה".⁹³

התנאים הטופוגרפיים הייחודיים של תל ברוך: הקרבה לים, החשכה, שבילי העפר וגם הבידוד והמרחק מן העיר, משכונות מגורים וממוקדי מסחר יצרו תנאים קשים ומסוכנים עבור הנשים בזנות. הן נאלצו להתרגל לתנאים שהכתיב המקום ולהתמודד עימם: "אנחנו קופאות בחורף ונשרפות מחום בקיץ".⁹⁴ הן התלוננו כי האזור חולי, נטול מחסה, מקומות ישיבה, שירותים, מים, תאורה והגנה. תנאים אלו יצרו מרחב שסכנה טמונה בו. כך תיארה ג'ולייט, טרנסג'נדרית בזנות בת 26 שנהגה לעבוד ברחוב הירקון והמשטרה אילצה אותה לעבור לתל ברוך:

88 למאמר שמתמקד בזירת הזנות בתל ברוך ראו הדס צור "זירת הזנות בתל ברוך – מרחב של מוסר חלופי בשולי העיר ה'נקה'" תמרורות – פמיניזם ומרחב בישראל 153 (טולה עמיר עורכת 2017).

89 קוטלר, הזנות מתפשטת האלימות גוברת, לעיל ה"ש 43.

90 ח. הנדווקר "צרות בשוק הזנות" הארץ 1.6.1987, 11.

91 בישיבת מועצת העירייה בשנת 1976 העלה ראש העירייה שני אזורים פוטנציאליים: תל ברוך ואצטדיון בלומפילד ביפו. הצעה זו גררה תגובות זועמות מקרב תושבי יפו, ונציג הפנתרים השחורים הציע לראש העירייה "להקים את בית הכושת באפקה העשירה ולא ביפו". ראו מכתב מוויקטור תיר, תושב, לשלמה להט (צ"ץ), ראש העירייה (20.1.1976) ארכיון עיריית תל אביב, תיק 2941 תלונות תושבים.

92 דבריו של רב-פקד זכי דנה, ראש מפלג בילוש, מתוך ע. כהן "מכונת לכל עובדת" חותם 1986, 3.5, 6. (להלן: כהן, מכונת לכל עובדת).

93 השימוש במונח "עיר הזנות" לקוח מתוך כתבתו של בן כספית "אתה הבנת את זה (תל ברוך)?" מעריב פנאי 2.2.89, 1 (להלן: כספית, אתה הבנת את זה [תל ברוך]).

94 דבריה של ציפי, אישה בזנות מתוך נ. כהנא "זנות תל ברוך נערכות למצוא אתר אחר" הארץ 1989, 14.9, 4.

הירקון הוא דווקא מקום נחמד לעבוד בו. כאן, בתל ברוך, זה כמו סוף העולם מגיעים לכאן לקוחות ממין אחר, שיכולים לעשות בנו כרצונם. גם העבודה נעשית כאן בדרך זולה, בעיקר במכונית. ברחוב הירקון אני עובדת על קלאסה אחרת. ממיינת את הלקוחות ועובדת איתם בעיקר בבתי-מלון.⁹⁵

ג'ולייט ניסחה את יחסי הכוח החדשים המוכתבים בזירת תל ברוך בין הנשים ובין הלקוחות וקשרה זאת למקום בעיר – "סוף העולם". בתל ברוך כדבריה: הלקוחות ממין אחר והם יכולים "לעשות בנו כרצונם", כלומר לנהוג ביתר אלימות ותובענות. ג'ולייט מצביעה בדבריה על הקשר בין תנאי המרחב ובין הערך העצמי; להבדיל מהירקון, ששם המפגש נעשה בחדר שכור המציע מיטה, מקלחת ופרטיות ודורש השקעה כספית מצד הלקוח, בתל ברוך האקט נעשה במכונית בתנאים אשר עושים את "העבודה" ל"זולה". כך היא עצמה נהיית "זולה". מקרים רבים של אלימות: רצח, אונס, שוד ותקיפה התרחשו בתל ברוך, בלי לבטל את הטענה שזנות כשלעצמה היא טראומה קיצונית.⁹⁶ בחודש מרץ 1989 הגיע גבר לתל ברוך, שלף רובה וירה באישה בשם סימה ובלקוח שלה והביא למותה. ביום שלמוחרת סיפרה אחת הנשים הקבועות בתל ברוך:

יש המון סוטים. סכנת נפשות ממש. הם באים ועושים לך מה שהם רוצים. המשטרה לא מתייחסת. יש כאלה שלא גומרים עד שאין דם... יש אחד שחונק אותך, ורק כשהוא גומר הוא עוזב לך את הגרון. ואין איפה לברוח. סוטה אחד קשר אותי בחבל וגרר אותי על החול. את אתי חטף אחד הביתה ופוצץ אותה מכות. 3 בדואים באו פעם, שכבו עם קטרין, נתנו לה מכות רצח והלכו בלי לשלם. והיו כמה ערבים שחפרו בור גדול ורצו להכניס פנימה את אחת הבנות. כל יום זה קורה. והמשטרה עד שמישהו מת, לא מזיזה ת'תחת.⁹⁷

בשנת 1992 נרצחה בלה וינשטיין, וגופתה נמצאה חבולה עם חתכים וסימני אלימות. חברותיה סיפרו כי היא נרצחה לאחר שהמשטרה דחקה אותן לאזור חשוך ומבודד עוד יותר, ב"חורשה ליד שביל הזונות" ועצרה את מי שיצאה מהאזור התחום: "זרקו אותנו מהעיר. או קיי. את זה אני מבינה. אז עברנו לאיזור מנדרין, וגם משם זרקו אותנו. למי הפרענו שם? לפני שבועיים עברנו למקום שבו נרצחה בלה. שם אפשר לעשות לנו מה שרוצים".⁹⁸ שוב עולה הקשר בין המקום והתנאים המרחביים ובין מידת הסכנה ואלימות הלקוחות. מתברר כי המשטרה אינה מספקת שירותי שיטור והגנה לנשים בזנות אלא עוסקת בנייהול מקומה במרחב: דחיקתה ותחימתה באזורים מוגדרים.

95 אדר ונאורי, דאון טאון, לעיל ה"ש 86, בעמ' 13.

96 ראו למשל: גור, מופקרות, לעיל ה"ש 79, בעמ' 23-24; MELISSA FARLEY, PROSTITUTION, ;TRAFFICKING, AND TRAUMATIC STRESS (2003).

97 כספית, אתה הבנת את זה (תל) ברוך? לעיל ה"ש 93.

98 ג. מרון "בחושך הגדול של תל ברוך" מעריב 17.8.1992.

“עיר הזונות” בחסות המשטרה

ימי חמישי הימים החזקים ביותר, בשעות שבהן הומה חוף תל ברוך כמעט כמו דיזנגוף סנטר. באתרי זנות מוכרים פועלים “סדרני עבודה” ואין שום מקום לחלטורה. עם רדת החשיכה תופסים עמדות אסטרטגיות לאורך הכבישים המובילים לחוף תל ברוך לא רק הזונות (ובהן תריסר קוקסינלים) אלא גם בעלי דוכנים ניידים שמציעים עוד משהו לצינון הלהט: גלידה או בירה קרה. גם הממכר הזה מבטיח פרנסה בשפע, כי צופים רבים באים להזין את עיניהם במתרחש. איפה עוד אפשר לראות, חינם אין כסף, בחורה המטיילת בחוצות ושדיה חשופים לביקורת, או בחורה שמרימה את חצאית המיני שלה לאור זרקוריה של כל מכונת חולפת? וכל זה בתנאי ביטחון כמעט מלאים, שהרי ניידת המשטרה – וגם ניידות של המשטרה הצבאית של כוחות האו”ם – מסיירות כאן ללא הרף [ההדגשה שלי].⁹⁹

זירת הזנות בתל ברוך הייתה ל“פארק שעשועים לגברים”.¹⁰⁰ המקום סיפק לא רק מין בתשלום אלא בידור לגברים: כיבוד, שתייה, עונג חזותי ומציצנות, וכל זה בתנאים בטוחים עבור הצרכנים. הרחק מהמבט ומהסביבה החברתית המעורבת והמפקחת, התהווה מרחב שרק נשים בזנות וגברים שמגיעים לצרוך מין וחוויה חזותית של מיניות נוכחים בו. כך התהווה מרחב לא שיפוטי ולא מאיים עבור צרכני המין. המשטרה שפעלה לחסל את “כיכר הזונות” במרכז העיר¹⁰¹ פעלה לאבטח ולשטר את “עיר הזונות” בשוליה. רב־פקד זכי דנה, ראש מפלג בילוש במחוז תל אביב, הסביר כי תפקיד המשטרה באזור למנוע פשיעה: סמים, סרסרות, ניסיונות לשוד וכייסות מצד הזונות, “הקליינטים לא יתלוננו מפחד שהאישה תגלה במהלך החקירה”.¹⁰² כלומר המשטרה העניקה בעיקר שירותי שיטור והגנה לגברים הלקוחות מתוך הבנה ושיתוף פעולה עם השקר שמחזיקים הגברים מפני האישה שבבית. נראה כי קיימות הבנה והזדהות שקופה בין תפיסת העולם של הגברים הלקוחות ובין תפיסת העולם של הגברים השוטרים.

על אף התפקיד שמילאו השוטרים בניהול הזנות במרחב – שמירה עליה רחוקה מעין הציבור לצד המשך קיומה ונגישותה – הם התנערו מאחריותם לכך:

אם אתה מתכוון שאני אעמיד שוטר תנועה ואפקח על הנכנסים, אתה אומר בזה שהמשטרה תיתן לנעשה שם לגיטימציה גמורה. את זאת יכולים לעשות רק אלה שמחליטים החלטות פוליטית. לא המשטרה.¹⁰³

99 ר. פרינסטר “טיפול בכפפות גומי” הארץ 21.8.1987, 3.

100 הביטוי ‘פארק שעשועים לגברים’ לקוח מתוך Jan Nijman, *Cultural Globalization and the Identity of Place: The Reconstruction of Amsterdam* 6(2) CULTURAL GEOGRAPHIES 146, (1999) 156.

101 לדיון ב”כיכר הזונות” ראו לעיל, ה”ש 86.

102 ע. כהן, מכונת לכל עוברת, לעיל ה”ש 92, בעמ’ 7.

103 דבריו של ראש מפלג בילוש במחוז תל אביב, שם.

ראש מחלק בילוש טוען שלגיטימציה לזנות היא באחריותו של הדרג הפוליטי, אך בשל פריחת הזנות בתל ברונך הפער בין הלגיטימציה הניתנת לזנות בפועל ובין הדה-לגיטימציה שלה בשיח הציבורי זועק. דבריו גם מחזקים את תפקידה של המשטרה כמייצרת מדיניות בפועל. המשטרה הייתה היוזמת של יצירת מרחב הזנות בתל ברונך והאחראית לו, היא מי שייסדה והסדירה אותו בפועל ויצרה "תנאי ביטחון כמעט מלאים" עבור הלקוחות. עבור המצויות בזנות, לעומת זאת, היה זה מרחב של סכנה ואלימות יתרה. הרחיקה למרחב לא מוגן, רחוק מעין החברה והפיקוח הבלתי פורמלי שמספקת הנוכחות בעיר, החלישה את המצויות בזנות וחזקה את צידו של הגבר הלקוח ביחסי הכוח.

2. דחיקת הזנות לזירות פנים: צמיחת מודל "הדירה הדיסקרטית"

כתהליך משלים לדחיקת הזנות לשולי העיר, נמצאה פרצה שתאפשר לזנות לחזור לפעול בזירות סגורות – שלא כחוק, אך בעידודם של שומרי החוק. לעומת זנות הרחוב, הזנות בזירות סגורות¹⁰⁴ מעוררת התייחסות פחותה מצד הציבור, המחוקק והמשטרה, אף שזהו הנתח הגדול ביותר בתעשיית הזנות. העיסוק המוגבר בזנות הרחוב משקף את עמדת קובעי המדיניות המוטורדים מנראותה של הזנות יותר מאשר מעצם קיומה.

על אף האיסור להשכרת מקום לצורך זנות,¹⁰⁵ הבהירה המשטרה: "בנושא בתי הבושת לא תהיה פעילות משטרתית יזומה" כל עוד לא יהיו מטרד לציבור. היא מצאה פתרון ביניים מרחבי שיאפשר לזנות להתקיים בזירות סגורות: קיומן של דירות זנות או בתי בושת באזורי משרדים ובאזורי תעשייה, הרחק מאזורי מגורים.

שוטרים רומזים כי צעירה שתנהל בית-בושת באיזור משרדים או במקום שממנו לא יגיעו תלונות שכנים – לא תזכה לביקור משטרת כנראה. המשטרה, המכירה כאלף זונות רחוב במחוז תל אביב, כמעט ואינה מכירה זונות בית ונערות-טלפון. איננו מחטטים בנושא" מסביר קצין בכיר "ברור לנו שאם נגלה יזומה ונפשט, לדוגמא על משרדי היכריות מסוימים – יתגלו מאות בתי בושת הפועלים בצניעה והדגשה שלי".¹⁰⁶

הניסוח "שוטרים רומזים" הוא למעשה שינוי מדיניות לא רשמי. בדפי העיתון המשטרה מנסה ליצור הסכמה בלתי כתובה עם תעשיית הזנות: אנו לא נחיל את החוק באזורים מסוימים בעיר, בתמורה לכך שלא תפרו את "נקיונם" של האזורים שהמשטרה חפצה ביקרם. כשם שדחקה המשטרה את זנות הרחוב משכונות המגורים, אל מעבר לגבולות העיר הבנויה לחופי תל ברונך, כך היא פעלה להעביר את זנות הפנים אל השוליים העירוניים. תיאור בתי הבושת כמי ש"פועלים בצניעה" צייר אותם בחיוב אל מול זונות הרחוב החושפות במרחב הציבורי גוף סוטה, לא נורמטיבי, לא נשלט ולא אסתטי, הכופה את חוסר מוסריותו על הציבור.

השוטרים שניסו לעודד את כניסת הזנות לזירות סגורות יצרו השוואה בין "זונות הרחוב" ל"זונות הבית"; "זונות הרחוב" הוצגו כנושאות מחלות מין, מכורות, לא נקיות ונשלטות על

104 תעשיית הזנות בזירות סגורות כוללת מכוני ליווי, נערות ליווי, אתרי אינטרנט, מועדוני חשפנות, תיירות מין, מועדוני גברים.

105 ס' 205 לחוק העונשין, תשל"ז-1977.

106 מ. רונן "פנים חדשות במקצוע" ידיעות אחרונות 17.5.1983, 10.

ידי סרסורים ערבים. לעומתן, הסביר ראש מחלק מוסר, "זונות הבית" מקפידות על היגיינה, נבדקות אצל רופא, אינן משתמשות בסמים, אין להן סרסורים והן "מחוייב לעולם הפשיעה".¹⁰⁷ בכך המשטרה עושה דה־קרימינליזציה ל"זונות הבית" הפועלות שלא כחוק (איסור השכרת מקום לצורך זנות) וקרימינליזציה של "זונות הרחוב" שאינן מפרות את החוק. עשור מאוחר יותר אימצה הפרקליטות את מדיניות המשטרה והפכה אותה ממדיניות למעשה למדיניות להלכה.¹⁰⁸ זאת, בעקבות משפטה של הלנה תורג'מן¹⁰⁹ שהיאשמה בניהול בית בושת וסרסור נשים לזנות. השופט מישאל חשין טען בפסק דינו בעניינה כך:

מכוני עיסוי כזה של המערערת קמו והיו במקומותינו, ואלה עצמו ורכו מאד מאד. [...] המשטרה יודעת על קיומם של מכוני העיסוי הקיימים [...] אך מדיניות המשטרה היא "לא לטפל" בהם אלא אם נתקבל מכתב תלונה בעניינם [...] כללם של דברים: מדיניות המשטרה באשר למכוני העיסוי למיניהם, יצרה דין־למעשה, ולפיו יש לראות בעליו ומנהלים של מכוני עיסוי כמו עוברים הם עבירה שעיקרה הוא מיטרד, [...] עקרון שלטון החוק [...] משמיע צורך בהפעלת החוק באורח שוויוני וללא הפלייה, בהתאם לכללים ידועים וקבועים מראש, ללא שרירות וללא מקריות [...] נסכם דברינו ונאמר כך: מתוך שמדיניות המשטרה היתה כפי שהיתה, מחובתנו לראות את העבירות בהן הורשעה המערערת – לכאורה – כעבירות שמתחום דין המטרד הפלילי וזו ראוייה שתהיה נקודת המוצא לגזר דינה.¹¹⁰

דבריו מאשרים את הטענה כי המשטרה הכתיבה בשטח מדיניות של אי טיפול בכתי בושת ויצרה – שלא כעמדת המחוקק – "דין־למעשה". זאת ועוד, היא הפכה את הסרסרות ושכירת מקום לצורך זנות לעברת מטרד שהעונש בגינה מופחת. השופט קבע כי אופן הפעולה של המשטרה בשטח היה שרירותי ולא שוויוני וחייב את בית המשפט לפסוק לפיכך. ניכר כי חל היפוך תפקידים בין המחוקק ובין המשטרה. עמדתו של חשין נותרה דעת מיעוט ולא התקבלה במשפט, אך קיבלה משנה משמעות כאשר אומצה בהנחיות הפרקליטות, שלפיהן אין לפעול נגד מכוני עיסוי אלא במקרים האלה: (א) אם יש במקום קטינים; (ב) אם העוסקות בזנות הודחו לזנות; (ג) אם מדובר במקרי ניצול, סחיטה וכפייה; (ד) במקרים בהם מתקיימת פעילות פלילית נוספת; (ה) במקרי מטרד לשכנים.¹¹¹ התוצאה, טוענת הילה שמיר, "היא יצירת מרחב של סובלנות לזנות והיעדר אכיפה של הוראות החוק ככל שהדבר נוגע לזנות שאינה בנסיבות מחמירות ואינה מהווה מטרד".¹¹² כך נוצרו לטענתה "אזורי זנות" ואתרי זנות לא רשמיים אך מוכרים לכול, אשר פועלים ללא הפרעה מן המשטרה אם אין מתקיימת בהם אחת הנסיבות המחמירות.

107 ש.ם.

108 הנחיית פרקליטות 2.2, לעיל ה"ש 29.

109 ע"פ 3520/91 תורג'מן נ' מדינת ישראל, מז(1) 441, 450–451 (1993) (להלן: עניין הלנה תורג'מן). להרחבה בעניין הלנה תורג'מן המשמעות וההשלכות המשפטיות ראו פרוסט הזונות הנעלמות מהעין, לעיל ה"ש 21, בעמ' 66–67.

110 עניין הלנה תורג'מן, ש.ם.

111 הנחיית פרקליטות 2.2, לעיל ה"ש 29, בפסקה 8.

112 שמיר, גישות פמיניסטיות, לעיל ה"ש 8, בעמ' 157.

הנחיות אלה נתנו הכשר לקיומם של בתי בושת המופעלים בידי סרסורים, הקלו את הענישה והקשו על הגשת כתבי אישום, ובתוך כך חיזקו את התפיסה כי יש מי שעושות זאת מבחירה ומי שעושות זאת מכפייה. יש בכך הטמעה של אידאולוגיה אינדיווידואליסטית-ליברלית אשר האמונה בכסיסה היא כי עבודת מין שנעשית מבחירה היא עבודה ככל עבודה אחרת. נוסף על כך, שמיר טוענת כי שינוי עמדה זה קשור בעלייתו של הנאו-ליברליזם בישראל באותה עת, התומך בהתערבות שוק מוגבלת כל עוד אין פגיעה באחר.¹¹³ כך יצרה המשטרה, ובעקבותיה הפרקליטות, את הפרצה שאפשרה לזנות לשוב להתקיים בזירות סגורות במעטה של דירות דיסקרטיות שנהיו נפוצות ברחובות רבים בשכונות מגורים בעיר תל אביב, ובעיקר בצפונה.¹¹⁴

אלו הם בתי בושת אשר מוסווים כדירה תמימה שנערה או אישה שאינה בעלת עסק מקבלת בה את לקוחותיה. הדירה הדיסקרטית היא טיפולוגיה שונה מבתי בושת או מכונים מרובי נשים, שקיומו של מפעיל בהן ברור. הדירה הדיסקרטית מכחישה את קיומו של עסק משומן שמפעיל את המנגנון אשר הנשים מועסקות בו ורבים מרוויחים על גבן. רבות מן הדירות הדיסקרטיות הן עסק לכל דבר, אך הן מוכרות ללקוח אשליה של פרטיות, ולרשויות – אשליה שמדובר בעבודת זנות עצמאית שאין מעורבים בה הדחה לזנות, כפייה, ניצול או סחיטה, ולכן עומדת בתנאים המאפשרים את קיומה.

טיפולוגיה זו אפשרה לזנות להתקיים מבחינה מרחבית בגבולות "העיר הנקייה" אגב הכחשת נוכחותה במרחב והתודעה הציבורית. אלזיבת' ברנשטיין מכנה תהליך זה הפרטה של הזנות וקושרת זאת לתהליכים כלכליים שהתרחשו באותה עת, כאשר המעבר לכלכלה נאו-ליברלית ולעיר פוסט-תעשייתית שינו גם את סגנון צריכת המין ותעשיית המין כולה. עם הידוק הפיקוח והשליטה במרחב בעיר הנאו-ליברלית עבר שוק הזנות הפרטה בשלושה מובנים: (1) מרחבית – זנות הרחוב חוסלה והוכנסה לזירות סגורות; (2) חברתית – המפגש והתקשורת בין הזונה ללקוח הפכו לישירים באמצעות הטלפון והאינטרנט; (3) ורגשית – המעבר לזירה אינטימית ופרטית עיצב מחדש את טבעו של המפגש וחייב את הנשים להציע ללקוחותיהן חוויה מושקעת יותר מבחינה רגשית, אינטימית וארוטית.¹¹⁵

כניסת הזנות לזירות סגורות שירתה את הסדר המיני הפטריארכלי ואת מוסריותו הכפולה, הכלת הזנות אגב הדרת הזונה. כך גם בשיח הציבורי אפשר לראות כיצד הנשים בזנות מדורגות על פי מקומן במרחב: "זונות הצמרת" בבתי המלון, "זונות הבית" הצנועות ו"זונות הרחוב" הזולות והמלוכלכות.¹¹⁶ הנשים מדורגות ונשפטות על פי מידת הנראות והנכחתן את הזנות במרחב הציבורי. חלוקה זו משרתת סדר יום פוליטי ומגדרי שמבקש

113 שם.

114 יחזקאל אדירם "תל אביב עיר החטאים" ידיעות אחרונות 3.3.1992, 28.

115 ELIZABETH BERNSTEIN, TEMPORARILY YOURS: INTIMACY, AUTHENTICITY, AND THE COMMERCE .OF SEX WORKERS 69 (2007)

116 העיסוק המוגבר של הרשויות בזנות הרחוב הנראית, שהיא אחוז קטן מתעשיית המין, ותיוגן כ"מלוכלכות" ביותר אופייניים לא רק לישראל, וחוקרות מתייחסות לכך גם בערים ומדינות אחרות. ראו למשל: בריטניה וסן פרנסיסקו *'Anti Sexual' City*, Sanders, *Controlling the* לעיל ה"ש 13, בעמ' 520-521; BERNSTEIN, שם, בעמ' 4, 7.

להכחיש את הזנות ואת צריכתה, לא לראות אותה ולא להכיר בה, ועל כן זנות הרחוב, שהיא הנראית ביותר, מתויגת באופן השלילי ביותר.

3. זנות תחומה ברובע עירוני: התחנה המרכזית הישנה בנווה שאנן

נוכחותה של הזנות בנווה שאנן מתועדת עוד בשנות השבעים, אך מהמעצרים של המשטרה עולה כי הזנות התרחשה בעיקר במרכז העיר ובצפונה. מסוף שנות השמונים גברה פעילות הזנות באזור נווה שאנן. פינוי התחנה המרכזית הישנה עקב הפתיחה של התחנה המרכזית החדשה הותיר רובע רחובות שהתרוקנו מייעודם. המתקנים, החנויות והבניינים, שסבלו ממילא מתחזוקה רעועה, נותרו עומדים ללא הגדרת ייעוד חדש על ידי רשויות העיר והתכנון. פעילות המין: חנויות למוצרי מין, חנויות לצפייה במין, מכוני "עיסוי" וזנות רחוב התפשטו והעניקו למקום צביון שימושי חדש – רובע זנות עירוני.

לא אחת מהלכים של "ניקוי" פשיעת רחוב, כגון זנות וסחר בסמים מעבירים את התופעה למקום אחר, והדבר מכונה בפשטות יתרה "אפקט הבלון".¹¹⁷ ממחקרים אמפיריים בנושא התערבות שיטורית לשם מניעת פשיעה עולה כי על פי רוב הפעילות העבריינית אינה עוברת פשוט להתקיים מעבר לפינה.¹¹⁸ עם זאת, הזנות – שכאמור, היא חוקית – נוטה להתמקם בעקבות פרקטיקות של התערבות במרחב, באזורים מוחלשים, שכונות עוני שההשקעה העירונית והשוקית בהן נמוכה.¹¹⁹ דיורד וייסבורד מכנה את האזורים שפעילות הפשע נעה אליהם בעקבות התערבות המשטרה אזורי אגירה או קליטה (catchment areas). שכונת נווה שאנן הייתה אזור קליטה נוח לפעילות הזנות שהוצאה ממרכז העיר מכמה סיבות אשר נובעות מההיסטוריה התכנונית של השכונה, ממאפייניה הגאוגרפיים וממעמדם החברתי-כלכלי של תושביה.

המיום הגרנדיוזי של הקמת התחנה המרכזית החדשה בלב שכונת נווה שאנן נמשך שלושה עשורים, ובכללם תקופת קיפאון ממושכת עקב קשיים בירוקרטיים, כספיים ותכנוניים שהוא נקלע אליהם. מציאות זו הותירה את השכונה בקיפאון; המרחבים הציבוריים והתשתיות לא טופלו, ההזנחה פשתה, מבנים עמדו ריקים ונכסים איבדו את ערכם. השכונה ותושביה נחלשו ונשחקו. יש הטוענים כי עוד קודם לכן הקמת התחנה המרכזית הישנה בשטח השכונה "הסתירה אותה מאחורי מסך עשן של אוטובוסים, ונתנה את האות לדרדורה השיטתי של השכונה, שהפכה מ'עורף חקלאי' של תל אביב לחצר האחורית של 'העיר הלבנה'".¹²⁰ כך

117 למאמר המתאר את "אפקט הבלון" ראו James Windle & Graham Farrell, *Popping the Balloon Effect: Assessing Drug Law Enforcement in Terms of Displacement, Diffusion, and the Containment Hypothesis*, 47(8/9) *SUBSTANCE USE & MISUSE* 868 (2012).

118 החוקרים מסבירים לאורך המאמר ובוחנים אמפירית אם אכן תופעות התערבות של המשטרה גרמו את המעבר לאזורי האגירה & Laura Wyckoff & John E. Eck, David L. Weisburd, *Does Crime Just Move Around the Corner? A Controlled Study of Spatial Displacement and Diffusion of Crime Control Benefits*, 44(3) *CRIMINOLOGY* 549 (2006).

119 כך הם מראים במחקריהם על הולנד ועל ארצות הברית: Aalbers & Sabat, *Re-Making a Landscape of Prostitution*, לעיל ה"ש 12; SYMANSKI, *THE IMMORAL LANDSCAPE*, לעיל ה"ש 4.

120 שרון רוטברד *עיר לבנה, עיר שחורה* 273 (2005).

או כך, הנדל"ן הזול, המבנים הנטושים, ההזנחה והסדר העירוני הרופף אפשרו לאנשים ולקבוצות שוליים להתיישב בו: דרי רחוב, קבוצות מהגרים, מכורים לסמים ונשים בזנות. נוסף על כך, מרכזיותה ונגישותה של התחנה המרכזית הישנה, סמוך למוקדי תחבורה מרכזיים ונקודות מעבר שמושכות תנועה מוגברת של אנשים, הם תשתית מרחבית מוצלחת לרובעי חלונות אדומים.¹²¹ תעשיית המין מרוויחה מכך שמקומיים ולא מקומיים יכולים למצוא אותם בקלות ומריכוזם של עסקי מין זה ליד זה. כך הלקוחות יודעים היכן למצוא את מבוקשם, ואין צורך לדאוג לפרסום.¹²² מלבד זה, מנהלת מכון עיסוי בתחנה המרכזית הישנה הסבירה כי נוכחותם של מהגרי עבודה שהתמקמו בדרום תל אביב מסוף שנות השמונים הרחיבה את קהל היעד הפוטנציאלי לצריכת זנות לצד החיילים המזדמנים לתחנה המרכזית. מה שדרבן אותה לפתוח את המכון בתחנה הישנה דווקא, ולא בצפון תל אביב, הוא כמות הלקוחות הפוטנציאליים בזכות הנגישות הגבוהה של האזור.¹²³

סיבה אחרת שהקלה את צמיחתם של עסקי המין בנווה שאנן קשורה במעמדם הכלכלי-חברתי הנמוך של תושבי השכונה.¹²⁴ להבדיל משכונות ממעמד בינוני גבוה, שלתושביהן יש הון פוליטי להיאבק בפעילות הזנות, שכונות ממעמד פועלים ומהמעמד הנמוך, אף שהתנגדותם ברמה הערכית זהה, נוטים להיאבק פחות. לעסקי המין קל יותר להתמקם בהן ולפעול באזורים שההשקעה של העירייה והשוק הפרטי נמוכה. המשטרה והעירייה אף עשויות לעודד את עסקי המין להתיישב באזורים המוזנחים והעניים בעיר כדי להבטיח שקט עבור משקיעים, תיירים, מסחר, צריכה ועליית ערך הנכסים באזורים הרצויים בעיר.¹²⁵ כך נהייתה נווה שאנן לאזור קליטה נוח עבור הזנות בשלהי שנות השמונים. להבדיל מתל ברנך, המעבר לאזור התחנה המרכזית הישנה בתל אביב לא היה יזום, לא נמצאה לכך עדות לפחות, אלא זליגה שלא נלחמים בה ובעצם העלמת העין מעודדים אותה להתרחש. נווה שאנן הייתה אזור גבול, בין מרכז העיר הבורגני והבוהמיני לשכונות המצוקה בצירה

121 Andrew Ryder, *Red-light District*, *ENCYCLOPEDIA OF URBAN STUDIES*, 639–643 (2010)

122 Aalbers & Sabat, *Re-Making a Landscape of Prostitution*, לעיל ה"ש 12, בעמ' 115.

123 ב. דבורי ומ. שיבק, "בית הזונות בתחנה הישנה" דבר 12.1.1994 (להלן: דבורי ושיבק, בית הזונות בתחנה הישנה).

124 נווה שאנן משתייכת לדרום תל אביב, ששכונותיה מתאפיינות בתושבים ממעמד נמוך שסבלו מאפליה לרעה ומהזנחה ממושכת מבחינת הפיתוח העירוני והשירותים לתושב. בשנות השבעים ציין ראש העירייה שלמה להט כי המצב בשכונות הדרום קשה עד קשה מאוד לעומת השכונות בצפון הישן, הצפון החדש ועבר הירקון שמצבן החברתי-כלכלי היה טוב. אומנם הקיטוב בין צפון העיר לדרום העיר הצטמצם בשנים 1972–1992 ב־27 אחוזים, אך בכל זאת נותר גדול ככל המרכיבים הכלכליים-חברתיים שנמדדו. ראו שביט וביגר, ההיסטוריה של תל אביב, לעיל ה"ש 47, בעמ' 148–149; יצחק שגל "אזורים חברתיים בתל אביב-יפו" תל אביב-יפו: מפרבר גנים לעיר עולם: מאה השנים הראשונות 339 (ברוך קיפניס עורך 2009) (להלן: שגל, אזורים חברתיים בתל אביב).

125 חוקרים מראים כיצד ברוטרדם אשר בהולנד הטילה העירייה את הבעיות החברתיות לפתחן של שכונות חלשות ועניות בעיר, ראו Aalbers & Deinema, *Placing Prostitution*, לעיל ה"ש 85, בעמ' 136.

המזרחי ובצידה הדרומי של העיר.¹²⁶ תוכנית שיקום רובע לב העיר התרחבה באיטיות לרחובות הסמוכים לה. בתחילת שנות התשעים עוד ניתן היה להיתקל בשדרות רוטשילד בזנות גברים וזנות של טרנסג'נדריות, כך גם בפנינת הרחובות בצלאל יפה, יבנה ואלנבי, אך היו אלה אותותיה האחרונים.¹²⁷ פתיחתה של התחנה המרכזת החדשה הייתה לנקודת מפנה שהזניקה את התבססותה של התחנה המרכזית הישנה כרובע זנות עירוני. בשנת 1993 נכתב כי היא "עתידה להפוך לרובע החלונות האדומים של העיר, אם לא של המדינה כולה",¹²⁸ ושנה לאחר מכן דווח כי פועלים בה יותר מכוני "עיסוי ובריאות" מאשר בכל שאר הארץ יחד והמשטרה לא מתערבת.¹²⁹

החוק ואכיפתו אינם מתפזרים בעיר בצורה שווה, טוען ניומן, יש מרחבים אנומליים, "אזורי סובלנות" שקיימת בהם השהיה או אי-אכיפה מכוונת של החוק.¹³⁰ התחנה המרכזית הישנה נהייתה "אזור סובלנות" מסוג זה. המשטרה נקטה מפעם לפעם צעדים נקודתיים נגד מכונים, בתי בושת וסרסורים, אך אלה לא נועדו למגר את הזנות. הרשויות התמקדו בשמירה על גבולות קשיחים ובמניעת זליגה של פעולות ואנשים לא רצויים מחוץ לאזור המיועד כדי להבטיח מרכז עיר נקי ובטוח. ניומן מצביע על האכיפה הבררנית בין האנשים בזנות ללקוחותיהם. הלקוחות רשאים לנוע בחופשיות אל אזור הסובלנות ומחוצה לו, ואילו העוסקים בזנות מופלים לרעה ונכפה עליהם לחיות בתחומו ולא לחרוג ממנו. היכולת של הלקוחות לחוות את ההשהיה של הערכים הדומיננטיים בקרב החברה "הנורמטיבית" באמצעות ניידות פשוטה לתוך הרובע מדגימה את הפוטנציאל החתרני העצום של אזור חריג. לבעלי עניין רבים יש עניין בקיומו: מי שבעסקי תעשיית המין, בעלי נכסים, לקוחות, ספקי שירותים נלווים, כגון הימורים, שתייה, ברים למכירת אלכוהול וגם כמובן מי שביקשו להרחיק את הזנות מקרבת ביתם.¹³¹

לריכוז הזנות והתופעות הנלוות לה באזור נווה שאנן היה ערך תפקודי עבור הרשויות העירוניות והחברה. הוא שימש מרחב אגירה ל"לכלוך" העירוני; לתפקודים הכרחיים שאיש אינו רוצה בחצרו האחורית:¹³² הן לתחנות אוטובוסים מרכזיות ותחנת רכבת והן לאנשים

126 הקיטוב בין שכונות הדרום ודרום מזרח העיר ובין השכונות הצפוניות נשמר מאז הקמתה של העיר תל אביב. החלוקה המרחבית היא בעלת ממד אתני; שכונות הדרום מזוהות עם מעמדות נמוכים ממוצא מזרחי, ושכונות הצפון מזוהות עם אוכלוסיות אמידות ממוצא אשכנזי. בנושא זה ראו שניל, אזורים חברתיים בתל אביב, לעיל ה"ש 124, בעמ' 345.

127 במיתחם גן החשמל (גינת השרון) נמשכה זנות הגברים והקטינים בשנות התשעים עד שיפוץ האזור, שהחל בשנת 2002, עם עקירת הגינה הציבורית לצורך הקמת חניון תלת-קומתי.

128 ג. בלום, "מתחת לתרביית הבטון רוחשת רקמה חיה" העיר 30.7.1993, 42.

129 דבורי ושיבק, בית הזונות בתחנה הישנה, לעיל ה"ש 123.

130 Gerald L. Neuman, *Zones Anomalous*, 48 STAN. L. REV. 1197, 1201, 1204-1208 (1996).

131 שם.

132 תופעה זו, שמכונה (NIMBY) Not in my back yard, מוכרת מעולם המאבקים הסביבתיים. היא החלה בשנות השמונים לשם תיאור מאבקים של תושבים נגד שימושי קרקע לא רצויים, ולימים התפתחה להתנגדויות תושבים בסוגיות רחבות יותר, ובהן זנות ותופעות חברתיות לא רצויות, ובכלל זה הקמת מוסדות טיפול לאותן אוכלוסיות. למאמרים בנושא זנות והתנגדות תושבים ראו Phil Hubbard, *NIMBY by Another Name? A Reply to Wolsink* 31(1) TRANSACTIONS OF

ופעולות "מלוכלכות", כגון זנות, סמים, מהגרי עבודה ומחוסרי דיוור. בכך אזור זה חיוני ובעל תרומה ממשית וסימבולית, לשמירה על הסדר המוסרי, על הביטחון ועל הפעילות הכלכלית והצרכנית של מרכז העיר. הוא מאפשר ליצור גבולות ברורים בין סדר לכאוס, בין בטוח למסוכן, בין גבוה לנמוך, בין נורמטיבי לסוטה. השלמת תהליך "ניקוי" מרכז העיר אגב העברת הזנות לשכונת נווה שאנן מדגישה את מערכת היחסים הפונקציונלית והסימבולית המתקיימת בין אזורים שונים בעיר, את יחסי הגומלין, התלות ועבודת הגבול הנעשית ביניהם.

סיכום: התהוותה של זנות בלתי נראית בעיר תל אביב

יציאת הזנות למרחב הציבורי בעקבות פסק דין שהגדיר את העיסוק בזנות בבית האישה עבירה חמורה, הפך את הזנות לגלויה ונראית במרחב הציבורי בעיר תל אביב בשנות השבעים. הזנות התקיימה בלב העיר באזוריה הסואנים באזורי מגורים, מסחר ופנאי. נוכחות הזנות במרחב הציבורי ייצרה סדר מיני ייחודי שנטיית מיניות וזהויות מגדריות שונות התקיימו בו בפומבי אגב טשטוש ופרימת ההבחנות המרחביות בין מהוגן למופקר ובין נורמטיבי לחריג. הרשויות, ובראשן המשטרה, נדרשו לתמרן בין החוק, שלפיו הזנות חוקית, ובין הפניקה בציבור שדרשה להרחיקה מעינו. הפתרון לסתירה זו נמצא דרך ארגון מחדש של הזנות במרחב באמצעות שלושה מהלכים: דחיקת הזנות לחופיה הצפוניים של העיר; החזרת הזנות לזירות פנים באזורי תעשייה או בדירות "דיסקרטיות"; ותיחום הזנות בתחנה המרכזית הישנה בדרום העיר. באמצעות מהלכים אלו ארגנו מחדש המשטרה, הרשות העירונית והמחוקק את מפת הזנות, מזנות שמפוזרת ברחבי העיר, לזנות תחומה המרוכזת באזוריה השוליים. כך נוצרה ההבחנה בין אזורי זנות לאזורי מגורים, מרכז העיר "נוקה" מזנות גלויה והתהוותה גאוגרפיה של זנות נגישה אך בלתי נראית.

ממחקר זה עולה כי המקום והתצורה של הזנות בעיר (זירות פנים או חוץ; מכונים, מלונות או דירות דיסקרטיות) אינם מקריים או "טבעיים". הזנות אינה מתקיימת בהכרח באזורים של עוני והזנחה. המקום והתצורה של הזנות הם תוצר של מדיניות רשמית של חקיקה, אך בעיקר של מדיניות לא רשמית שנעשית ככלים של אכיפה בררנית, הטרדה, תיחום ושיח. למשטרה תפקיד חשוב בהתוויית המדיניות כלפי הזנות בפועל, שכן היא נדרשת להתמודד עם הסוגיות הללו יום-יום, לנתב בין תלונות התושבים והביקורת הציבורית מצד אחד ובין זכותה החוקית של הזנות להתקיים מצד אחר. מן המחקר עולה כי שיטור העיר נעשה באמצעות שליטה בנוף העירוני דרך פרקטיקות סוציו-מרחביות.¹³³ המשטרה פעלה

THE INSTITUTE OF BRITISH GEOGRAPHERS 92 (2006); Phil Hubbard, *Community Action and the Displacement of Street Prostitution: Evidence from British Cities*, 29(3) GEOFORUM 269 (1998); Sirpa Tani, *Whose Place Is This Space? Life in the Street Prostitution Area of Helsinki, Finland*, 26(2) INT'L J. URB. & REG'L RSCH. 343 (2002); Scott E. Bernstein & Darcie Bennett, *Zoned Out: "NIMBYism", Addiction Services and Municipal Governance* .in *British Columbia*, 24 INT'L J. DRUG POL'Y 61 (2013)

John Flint, *Reconfiguring Urban Britain, Policing, Spatial Justice and Postmodern (in)* 133 *Security, in POLICING CITIES: URBAN SECURITIZATION AND REGULATION IN A 21ST CENTURY*

ליישב את הסתירה של הזנות דרך ניהול נראותה במרחב באמצעות כלים של דיכוי והדרה מרחבית טמפורלית: הטרדה, שלילת זכויות, מעצרים, כליאה והרחקה ממרכז העיר.¹³⁴ את המחיר שילמו הנשים המצויות בזנות; הן עברו פריפריזציה ונדחקו למרחבים שהגבירו את רמת הסיכון והאלימות כלפיהן, פגעו בערכן, דחקו אותן מהחברה והחלישו את מעמדן ביחסי הכוח מול הלקוחות. לעומת זאת, הגברים הלקוחות המשיכו ליהנות מנגישותה של הזנות ואף הרוויחו מהיווצרותו של "פארק שעשועים" בחופי תל ברון, דירות שמספקות דיסקרטיות למעשה צריכת המין ו"אזור סובלנות" בנווה שאנן.

המחקר גם חשף את מערכת היחסים, המשא ומתן ומשחקי התפקידים שהתקיימו בין המשטרה למחוקק ולפרקליטות. אל המשטרה הופנתה ציפייה "לפתור" בעיות בתחום החברתי והמוסרי או "לטפל" בהן, והיא מצידה נדרשה כביכול לפעול לפי החוק. לשם כך היא תמרנה ועבדה הן לפי החוק והן בתחום האפור, החורג ממנו. כאשר הפרזיה בפעולתה בתחום האפור נמתחה עליה ביקורת מצד הפרקליטות, והמשטרה אותתה למחוקק לקדם חקיקה שתספק כלים אשר יאפשרו לה להחיל את פתרון הביניים במרחב; במקרה זה, שירחק את הזנות ויוריד אותה מסדר היום הציבורי. לימים קבעה המשטרה "דין למעשה" באכיפתה הבררנית, אשר אומץ בשינוי הנחיות הפרקליטות. הגושפנקה הרשמית אשר זכתה לה המדיניות שהנהיגה המשטרה בפועל, משקפת את כוחה של המשטרה בייצור מדיניות בפועל ואת היחסים הדו-כיווניים בינה ובין הפרקליטות והמחוקק.

דוגמה זו מחזקת את טענתו של ליפסקי בנוגע לתפקידם של "הביורוקרטים ברמת הרחוב" (street level bureaucrats) כמעצבי מדיניות. הרוטיות שהשוטרים מפתחים ומסגלים והכלים שהם נוקטים נהיים המדיניות הציבורית שהם נושאים. לדבריו, מדיניות ציבורית נקבעת לא באמצעות הסתכלות על המחוקקים המעונבים בקומות הגבוהות אלא דרך לובשי המדים ופקידי הציבור המעצבים בהתנהלותם היום-יומית את המדיניות בשטח.¹³⁵ היחסים בין הגופים (המשטרה, המחוקק, הפרקליטות) אינם היררכיים או ליניאריים אלא דיאלוגיים ומשלימים זה את זה. אך לרוב המשא ומתן ביניהם אינו נחשף לציבור חשיפה קוהרנטית, פומבית או רשמית. הוא מתקיים באופן מורכב בזירות שונות ובפעולות שאינן בהכרח מכוונות או אחידות.

ואולם אין אלה השחקנים היחידים המשפיעים על מקומה של הזנות במרחב. כמשא ומתן משתתפים, לצד גורמי האכיפה, גם הנשים בזנות עצמן, הלקוחות ומי שמתפעלים את התעשייה. הזנות היא שוק סתגלני ומשתנה, ויציבותו נובעת מהגמישות ומההשתנות המהירה שלו; דרכן של הנשים בזנות לחמוק מן השליטה היא לנוע, להתנייד ולשנות צורה, ואיתן גם הלקוחות: מוצאים, מסתגלים ומעבירים מידע.

ומן העבר אל ההווה, הסדר המרחבי שהושג בשנת 1995 נותר יציב כשני עשורים. אומנם שוק הזנות השתנה עם התגברות תופעת הסחר בנשים בשנת 2000 והטיפול הנרחב של המשטרה בתופעה, אך מבחינה מרחבית אזורי הזנות ותצורותיה נותרו בעינם. בעשור

.World 147 (Randy K. Lippert & Kevin Walby eds., 2013)

134 SYMANSKI, THE IMMORAL LANDSCAPE, לעיל ה"ש 4.

135 MICHAEL LIPSKY, STREET-LEVEL BUREAUCRACY: DILEMMAS OF THE INDIVIDUAL IN PUBLIC SERVICE (2010).

השני של שנות האלפיים החלו תנודות ותהליכי דחיקה חדשים של הזנות בעקבות תהליכי פיתוח עירוני (בניית השכונות סמוך לחוף תל ברוך ומגמות ההתחדשות בשכונת נווה שאנן), שינויים בתפיסה המוסרית-מגדרית (חוק הפללת הלקוח) ושינויים טכנולוגיים שמחזקים את מרכזיותה של הרשת כמרחב זנות.¹³⁶ בעקבות תהליכים אלו נכנס המשא ומתן על ארגון הזנות במרחב בין השחקנים השונים להילוך מוגבר. כיום אנו בעיצומו של גל חדש של שינוי מפת הזנות בעיר תל אביב. מידת הנראות של הזנות נקבעת לפי האקלים המוסרי, טוען סמיינסקי ובגל הנוכחי של ארגון הסדר המרחבי של הזנות, אנו מצויים באקלים מוסרי אחר מהותית מזה ששרר בישראל של שנות השבעים והשמונים. בתקופה הנחקרת הנשים בזנות נשאו את מכלול התיוגים השלילים והאשמה בקיומה של הזנות. הן אלה שנאלצו לשלם בגופן את מחיר ההוקעה החברתית. אמנם היו גילויים מעטים של דאגה לנשים, מצד שופטים,¹³⁷ בדיונים בכנסת, ובוועדת בן-ענת שהצביעה על הזיקה בין עוני ומצוקה כלכלית של נשים ובין פנייה לזנות ואף עלה הצורך בשיקום; אך הבעת הראגה נותרה באוויר, וההמלצות בעניין לא יושמו.¹³⁸ בעת היא לא פעלו ארגונים פמיניסטיים, עמותות או גופי טיפול שמיועדים לסייע לנשים בזנות ולייצגן.¹³⁹

כיום קיימים ארגוני סיוע לנשים, תוכניות שיקום, ארגוני מתנדבים אשר נאבקים על זכויותיהן ומשנים את השיח ואת התפיסה הציבורית בנוגע לזנות.¹⁴⁰ הדבר משתקף בקידום

Ronald Weitzer, *Researching Sex Work in the Twenty-First Century*, 42(5) CONTEMPORARY SOCIO. 713 (2013); Yeela Lahav-Raz, *The Prosumer Economy and the Sex Industry: The Creation of an Online Community of Sex Prosumers*, 12(6) J. CULTURAL ECONOMY 539 (2019).

137 ראו למשל דבריו של השופט שמגר מתוך ע"פ 2885/93 תומר נ' מדינת ישראל, מח(1) 635, 637 (1994) "יכולה, כמובן, להישאל השאלה, אם מבחינת בריאות הציבור, מניעת מטרדים, טעמי חינוך, ובעיקר כבודם האנושי של כל הנוגעים בדבר, טוב ורצוי הוא לדחוק את הפרוצות לעסוק במקצוען דווקא ברשות הרבים ליד חוף ימה של שכונה פלוגית מצפון לתל אביב, או בפנינת דומות בערים אחרות; ואם אין הפרוצות טרף קל יותר לסרסורים ולמשתלטים על גופן, וגם פגיעות יותר, כאשר הן נמצאות ברשות הרבים בחוצות העיר, מותרות לכל" |ההדגשה שלי.

138 בדו"ח ועדת בן-ענת משנת 1977 ובוועדה לזכויות האישה קשרו רבים בין מצוקה כלכלית של נשים ועוני ובין הפניה לזנות והעלו את הצורך בשיקום. הם ביקרו את המחסור במסגרות לנערות ולנשים במצוקה ואת הידע המועט הקיים בנושא. עם זאת, המלצותיה של הוועדה שכללו היבטים של שיקום וסיוע לא יושמו.

139 עד שנות התשעים לא היו ארגוני סיוע פמיניסטיים לנשים בזנות. הפעילה הפמיניסטית אסתר עילם הייתה חלוצה בתחום והקימה ארגון משותף עם אישה בזנות בשם "אנחנו שוות" בשנת 1990 (מתוך ריאיון שהתקיים באפריל 2015). לקראת סוף שנות התשעים, בשל תופעת הסחר בנשים, החלה להתגבש פעילות פמיניסטית בנושא הזנות, אך רק מתחילת שנות האלפיים החל עניין גובר בזנות ובנגזרותיה, מתוך: אסתר הרצוג ואראלה שדמי "זנות, סחר בנשים ופורנוגרפיה: מה הקשר? ולמה עכשיו?" *בשר ודמים: זנות, סחר בנשים ופורנוגרפיה בישראל* 11 (אסתר הרצוג ואראלה שדמי עורכות 2013).

140 למשל: מכון תודעה, אישה לאישה, המטה למאבק בסחר בנשים, גופי טיפול וסיוע: סלעית, עלם, מרפאת לוינסקי ואופק נשי, ועמותות מתנדבים, כגון "לא עומדות מנגד".

החוק לאיסור צריכת מין (חוק הפללת הלקוח) שאושר בשנת 2018, ובפסקי דין מהעת האחרונה. כך למשל פסק דין שנתנה השופטת אגמון-גונן, שקבע כי חשפנות איננה בידור אלא פגיעה בנשים ואסר על הפעלת מועדון חשפנות במתחם הבורסה ברמת גן.¹⁴¹ השיח הפמיניסטי הרדיקלי עשה דרך ארוכה להטמיע את תפיסת העולם הרואה בנשים בזנות קורבנות ובגברים הלקוחות פגומים מוסרית.¹⁴² לראשונה כוכב המשקל עובר לגברים הלקוחות, להבדיל מהנשים המצויות בזנות.

לצד שינויים אלו, מדיניות ההדרה המרחבית נמשכת; ראינו כי במבצע "כחול משולב", שקיימה המשטרה בשנת 2017 היא ניסתה להרחיק את הנשים בזנות מנווה שאנן אל מחוץ לעיר. עדיין המשטרה ממלאת את תפקידה בניוד זירות הזנות לצורכי הכשרת המרחב לאוכלוסייה הנורמטיבית. על כן עולות השאלות במה יועיל שינוי התפיסה בנוגע לזנות לתהליכי ההדרה ולארגון שלה במרחב? האם הוא ישפיע על עבודת המשטרה, ואם כן, כיצד. מחקרים על השפעת מודל ההפללה או מיגור הזנות מראים כי תוצאותיו במרחב הן דחיקה ופריפריאזציה של הנשים בזנות אגב החלשתן והגברת סיכוןן. המשוואה של דחיקה מרחבית ועלייה בסיכון פועלת ביתר שאת גם כאשר הדאגה לנשים בזנות ולהשפעה המוסרית הרחבה של הזנות על החברה, ניצבת בראש.¹⁴³ בשל כך, ועל רקע השינוי באקלים המוסרי-מגדרי, יש לחשוב מחדש גם על הזיקות המרחביות ולפתח פרדיגמה חדשה והוגנת יותר. כזו שאינה דוחקת מרחבית ותודעתית את המצויות בזנות אל הבלתי נראה אלא מנכיחה ומכלילה אותן במרחב המתחדש; דורשת את שיקומן לצד שיקום המרחב.¹⁴⁴ ניסיון העבר

141 עת"מ (ת"א-יפו) 8707-07-15 הועדה המקומית לתכנון ובניה רמת גן נ' ירושלמי (נבו) 28.8.2017.

142 עם זאת, כיום עולה גם קולן של אקטיביסטיות, עובדות מין וחוקרות שונות המתנגדות לחוק מטעמים שונים: הטענה שנעשה "מעל ראשן" של הנשים עצמן, כלומר בלי לשתף ולהעניק להן את המקום הראוי לייצג את עצמן ואת צורכיהן, שנית מתוך התנגדות לקריאה החד-משמעית של עולם הזנות כניצול של אנשים בזנות והיותן קורבנות ולא סוכנות, ובשל חוסר מעני שיקום מספקים ומתאימים. להרחבה בנושא ראו Yeela Lahav-Raz, *Narrative Struggles in Online Arenas: The Facebook Feminist Sex Wars on the Israeli Sex Industry*, 20(6) FEMINIST MEDIA STUD. 784 (2019). מלבד זה, נשלח מכתב התנגדות מטעם הארגונים טרנסיות ישראל, ארגמן – ארגון נשים עובדות, מעברים לקשת הטרנסית, אחותי למען נשים בישראל, פרויקט גילה להעצמה טרנסית, שהוגש לוועדת חוקה, חוק ומשפט לדיון שהתקיים לקראת כניסתו לתוקף של חוק איסור צריכת זנות. וכן מכתבים נוספים שהוגשו לאותה ועדה מטעם אנשי מקצוע בתחום הטיפול. את כל החומרים אפשר למצוא באתר הכנסת, חומרי רקע לוועדות, ועדת חוקה חוק ומשפט, דיון מעקב בחוק איסור צריכת זנות (הוראת שעה ותיקום חקיקה), תשע"ט-2019, מתאריך 29.6.2020.

143 על התוצאות של המודל השוודי ראו שמיר, גישות פמיניסטיות, לעיל ה"ש 8, בעמ' 151; Susanne Dodillet & Petra Östergren, Conference Paper Presented at the International Workshop: Decriminalizing Prostitution and Beyond: Practical Experiences and Challenges: The Swedish Sex Purchase Act: Claimed Success and Documented Effects 14-16 (Mar. 3-4, 2011).

144 בנושא הקשר בין התחדשות עירונית לניקוי מרחבי זנות והצעה לשינוי פרדיגמה בנושא ראו הדס צור "הילכו פמיניסטיות ונדל"ניסטים יד ביד? על התוצאות הבלתי-צפויות של הפסיקה

מלמד על התוצאות של החקיקה במרחב. כעת, עם כניסתו של חוק איסור צריכת הזנות לתוקף, יש לחשוב לאן תידחק הזנות וכיצד ישפיע הדבר על הנשים בזנות. כך או כך, בעת הקרובה יקבעו המתח והמשא ומתן הלא רשמי בין השחקנים השונים בזירה העירונית את התצורה החדשה שתלבש הזנות במרחב.

במרחב "חשופות בבורסה" בעקבות עת"מ 8707/07 הועדה המקומית לתכנון ובניה רמת גן נ' ירושלמי: מבוקי הארות פסיקה 72, 31 (2017).